

ΟΔΗΓΙΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Α΄, Β΄ και Γ΄ ΤΑΞΕΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΤΟΣ 2025-2026

Η διδασκαλία των διδακτικών ενοτήτων προτείνεται να γίνει με δύο τρόπους: α) «**αναλυτική με έμφαση στα ακόλουθα σημεία**» και β) «**συνοπτική παρουσίαση**». Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για επισήμανση των στοιχείων κάθε διδασκόμενης ενότητας στα οποία ο/η εκπαιδευτικός καλείται να επιμείνει και τα οποία οι μαθητές/-τριες οφείλουν να εμπεδώσουν, γιατί αυτά θα αποτελέσουν την εξεταστέα ύλη. Είναι τα σημεία εκείνα που κρίνονται απαραίτητα για την ιστορική κατανόηση της συγκεκριμένης ενότητας και αποτελούν προϋπόθεση για την κατανόηση των επομένων.

Στη δεύτερη περίπτωση, **η οποία αφορά ενότητες ή σημεία ενοτήτων που δεν θα συμπεριληφθούν στην εξεταστέα ύλη**, ο/η εκπαιδευτικός, κατά την κρίση του, παρουσιάζει με διαγράμματα ή υποστηρικτικό υλικό την ύλη, ώστε οι μαθητές/-τριες να καλύπτουν τα ενδεχόμενα κενά της ιστορικής συνέχειας. Πρόκειται κυρίως για ενότητες με παράθεση γεγονότων, που εμπεριέχουν λεπτομέρειες, αλλά και γεγονότων που οι μαθητές/-τριες διδάχθηκαν αναλυτικά σε άλλες τάξεις ή και σε άλλα μαθήματα.

Επιπλέον, στην Α΄ και Γ΄ Γυμνασίου κάποιες ενότητες ή υποενότητες, καθώς και θεματικές της διδασκόμενης ενότητας, έχουν επισημανθεί ως «**προαιρετικές**», ώστε οι διδακτικές ώρες που θα προκύψουν να διατεθούν από τον/την εκπαιδευτικό για εμβάθυνση ή εξειδίκευση, ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών. Στη Β΄ Γυμνασίου αυτό επιχειρήθηκε μέσω του θεματικού χωρισμού της ύλης, ώστε να καταστεί εφικτή η συνδιδασκαλία ευρύτερων ενοτήτων, γεγονότων που μπορεί να οδηγήσει στην εξοικονόμηση διδακτικού χρόνου.

Τις διδακτικές ενότητες συνοδεύει η ένδειξη «**Υποστηρικτικό υλικό**» και «**Προτεινόμενη/-ες δραστηριότητα/-ες**». Πρόκειται για υλικό δραστηριοτήτων που διευκολύνουν την ενεργητική μάθηση και τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών στη διδακτική διαδικασία.

Αξιοποίηση αυτού του υλικού γίνεται κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού, ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο, τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες της τάξης του/της. Είναι προφανές ότι ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει δικό του/της υποστηρικτικό υλικό και να προτείνει δικές του/της δραστηριότητες.

Αξιοποίηση των πηγών από τους/τις μαθητές/-τριες της Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου

Με τον όρο *πηγές* της Ιστορίας προσδιορίζουμε γενικότερα οτιδήποτε είναι δυνατό να μας δώσει πληροφορίες για το παρελθόν. Αν λάβουμε, ωστόσο, υπ΄ όψιν την απόσταση, χρονική και πολιτισμική, η οποία μας χωρίζει από την εποχή που εξετάζουμε, μπορούμε να επισημάνουμε τη δυσκολία που ενέχει ο προσδιορισμός του υλικού το οποίο θεωρείται «ιστορική πηγή». Επιπλέον, θεωρείται βέβαιο ότι οι πληροφορίες που έχουν φθάσει μέχρι τις ημέρες μας για οποιαδήποτε εποχή είναι

περιορισμένες, αποσπασματικές και εν μέρει φορτισμένες από την παρέμβαση των ανθρώπων που συντέλεσαν εκούσια ή ακούσια στη διατήρησή τους.

Οι πηγές διακρίνονται σε **πρωτογενείς** και **δευτερογενείς**, με κριτήριο τη χρονική απόσταση από το θέμα στο οποίο αναφέρονται, και σε **άμεσες** και **έμμεσες**, ανάλογα με τον σκοπό που υπηρετεί η λειτουργία τους. Η χρήση αυτών των όρων πρέπει να γίνεται από τους/τις μαθητές/-τριες με ιδιαίτερη προσοχή για την αποφυγή παρανοήσεων.

Πρωτογενής θεωρείται η ιστορική πηγή της οποίας ο δημιουργός-συγγραφέας είναι σύγχρονος με την εποχή στην οποία αναφέρεται η πηγή, ενώ **δευτερογενής** είναι εκείνη που δημιουργήθηκε μετά από την εποχή στην οποία αναφέρεται, στην πραγματικότητα πρόκειται για αποστασιοποιημένη προσέγγιση ή για αναθεώρηση πληροφοριών προηγούμενων πηγών. Οι δευτερογενείς πηγές, όπως οι ιστοριογραφικές μελέτες, τα απομνημονεύματα, οι αυτοβιογραφίες κ.ά., συγκροτούν τη βιβλιογραφία, που αξιοποιεί κάθε ερευνητής/-τρια αλλά και ο/η μαθητής/-τρια στη σύνθεση μιας εργασίας.

Άμεσες πηγές είναι τα κείμενα ή τα υλικά κατάλοιπα της εποχής που δημιουργήθηκαν, για να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένους πρακτικούς σκοπούς της τότε κοινωνίας. Σε αυτήν την κατηγορία εντάσσονται τα οικοδομήματα, τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης (εργαλεία, σκεύη, όπλα), τα έργα τέχνης, τα νομίσματα, οι σφραγίδες, οι επιγραφές, η νομοθεσία, οι συνθήκες, τα δικαιόγραφα, τα πρακτικά συλλογικών οργάνων, οι εφημερίδες, οι αφίσες κ.ά. Είναι προφανές ότι πρόκειται για κείμενα που σώθηκαν αυτούσια ως επιγραφές ή γραμμένα σε παπύρους, περγαμηνές και, κατά τους νεότερους χρόνους, σε χαρτί ή σε ηλεκτρονική μορφή. Αντίθετα, **έμμεσες** είναι οι πηγές εκείνες που δημιουργήθηκαν με κύριο στόχο να πληροφορήσουν για γεγονότα του παρελθόντος, όπως για παράδειγμα είναι οι θρύλοι, οι μύθοι, οι παραδόσεις, τα ιστοριογραφικά κείμενα ή ακόμα και εκείνα τα κείμενα που παρέχουν εμμέσως μαρτυρίες για μια εποχή, όπως συμβαίνει με τα λογοτεχνικά έργα, τους ρητορικούς λόγους, τις πολιτικές πραγματείες, τα φιλοσοφικά πονήματα, τα περιηγητικού και γεωγραφικού περιεχομένου κείμενα κ.ά. Στους νεότερους χρόνους το ίδιο ισχύει με τις κινηματογραφικές ταινίες, τα ιστοριογραφικά ντοκιμαντέρ, τις προσωπικές μαρτυρίες, τα κινηματογραφικά επίκαιρα, τις φωτογραφίες κ.ά. που αξιοποιούνται από τους ιστορικούς, μετά από κατάλληλη επεξεργασία, για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Η διάκριση των πηγών, σε πρωτογενείς ή δευτερογενείς, σε άμεσες ή έμμεσες, πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή, γιατί τα κριτήρια κατηγοριοποίησής τους ενίοτε δεν είναι με σαφήνεια διακριτά. Ενδεικτικά, στην περίπτωση που το ιστοριογραφικό κείμενο αναφέρεται σε παλαιότερη εποχή και εντάσσει αυτούσιο το άρθρο μιας εφημερίδας, τότε το ιστοριογραφικό κείμενο είναι μια έμμεση και δευτερογενής πηγή στο σύνολό του, αλλά το εμβόλιμο άρθρο της εφημερίδας είναι μια άμεση πηγή πληροφόρησης. Το ανάλογο ισχύει για το περιεχόμενο μιας ιδιωτικής επιστολής του Ελευθερίου Βενιζέλου, η οποία μπορεί να είναι πρωτογενής πηγή σε ό,τι αφορά την

εποχή κατά την οποία γράφτηκε και άμεση σε ό,τι αφορά την προσωπική ζωή του πολιτικού, αλλά έμμεση πηγή πληροφόρησης σε ό,τι αφορά την ερμηνεία της διεθνούς στάσης της Ελλάδας κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Είναι προφανές ότι κάθε ιστορική πηγή πληροφόρησης μπορεί να αξιοποιηθεί κατά περίπτωση ως άμεση ή έμμεση, πρωτογενής ή δευτερογενής, ανάλογα με το είδος των πληροφοριών που παρέχει και το αντικείμενο της μελέτης.

Οι μαθητές/-τριες των τριών τάξεων του Γυμνασίου είναι απαραίτητο σταδιακά να μάθουν να επεξεργάζονται ιστορικές πηγές, διότι με αυτόν τον τρόπο: α)αντιμετωπίζεται η παθητικότητα που οφείλεται στον αφηγηματικό μονόλογο του/της εκπαιδευτικού, β) γίνεται πιο ελκυστική η διδασκαλία της Ιστορίας και κινητοποιείται το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών, γ) εμπλουτίζεται η αφήγηση του σχολικού εγχειριδίου με στοιχεία που ενισχύουν την ιστορική αλήθεια όσων αναφέρονται σε αυτό ή αναδεικνύουν διαφορετικές εκδοχές τους, δ) υιοθετούνται μέθοδοι που προωθούν την ενεργητική, ανακαλυπτική μάθηση, επιτρέπουν την άμεση συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες διερεύνησης και οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης, εξοικειώνοντάς τους/τες με την ιστορική έρευνα και ε) αναπτύσσονται ποικίλες δεξιότητες των μαθητών/-τριών (κριτική σκέψη, παρατηρητικότητα, φαντασία, ικανότητα παρουσίασης, σύγκρισης, σύνθεσης, ερμηνείας και ανάλυσης πληροφοριών, ώστε να εξαχθούν λογικά συμπεράσματα κ.ά.).

Γι' αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας, να γίνεται ευρεία χρήση ποικίλων ιστορικών πηγών, του σχολικού εγχειριδίου ή άλλων που θα επιλέξει ο/η διδάσκων/-ουσα: γραπτές πηγές (π.χ. επίσημα έγγραφα, ιστοριογραφικά κείμενα, λογοτεχνικά έργα κ.ά.), χάρτες, εικόνες, φωτογραφίες, ζωγραφικοί πίνακες και άλλα έργα τέχνης, κινηματογραφικές ταινίες, ιστορικά ντοκιμαντέρ, σκίτσα, γελοιογραφίες, στατιστικοί πίνακες και διαγράμματα, ακουστικές πηγές κ.ά. Οι πηγές αυτές πρέπει να είναι σύντομες (π.χ. γραπτά παραθέματα με περιγραφές, αφηγήσεις, ερμηνείες κ.ά.) και προσεκτικά επιλεγμένες, ώστε να συνάδουν με τις γνωστικές ικανότητες και τις μαθησιακές ανάγκες κάθε ηλικίας, ενώ η διαδικασία επεξεργασίας τους επιβάλλεται να γίνεται υπό την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού (ρόλος βοηθητικός, συντονιστικός υπό τη μορφή συνέρευνας εκπαιδευτικού-μαθητών/-τριών, διαμόρφωση συνθηκών «εργαστηρίου ιστορίας»), που θα συμβάλει στη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών/-τριών με την αξιοποίηση των ιστορικών πηγών.

Ειδικότερα, κατά την επεξεργασία των πηγών, προτείνονται τα ακόλουθα:

α) Να δίδεται έμφαση στην κατανόηση του ερωτήματος που διατυπώνεται στην εκφώνηση των ασκήσεων/δραστηριοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με την επεξεργασία ιστορικών πηγών και να γίνεται σαφές ως προς τη μεθοδολογία ότι η διερεύνηση και η κριτική επεξεργασία μιας ιστορικής πηγής συνδέεται άρρηκτα με το ερευνητικό ερώτημα που τη συνοδεύει. Είναι πολύ σημαντικό οι μαθητές/-τριες να μπορούν να εντοπίζουν, μέσα από την εκφώνηση του ερωτήματος, τα κριτήρια

διερεύνησης της πηγής και να είναι σε θέση να ταξινομούν-κατηγοριοποιούν τα ζητούμενα βάσει των κριτηρίων αυτών (π.χ. χρόνος, χώρος, αίτια, αποτελέσματα, συνέχειες, μεταβολές, συγκρούσεις απόψεων κ.ά). Στο σημείο αυτό σημαντικός είναι ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού στην προσπάθεια για συστηματική εξάσκηση των μαθητών/-τριών με στόχο την κατανόηση βασικών ιστορικών εννοιών όπως είναι η χρονικότητα, η αιτιότητα, η συνέχεια και η μεταβολή.

β) Να παρέχονται από τον/την εκπαιδευτικό οι απαραίτητες εισαγωγικές πληροφορίες, ώστε η κάθε πηγή να εντάσσεται στο ιστορικό-κοινωνικό-ιδεολογικό της πλαίσιο, να προσδιορίζεται το είδος της, ο τόπος και ο χρόνος δημιουργίας της, να δίνονται κάποια στοιχεία για τον δημιουργό της και τον σκοπό δημιουργίας της ή την οπτική γωνία υπό την οποία αντιμετωπίζει ένα ιστορικό γεγονός, ένα πρόσωπο κ.ά.

γ) Να προσδίδεται έμφαση στην κατανόηση του περιεχομένου των ιστορικών πηγών από τους/τις μαθητές/-τριες. Στην περίπτωση των γραπτών κειμένων, προς αυτήν την κατεύθυνση, μπορεί να συμβάλει η ανάγνωσή τους στην τάξη σε συνδυασμό με τη γλωσσική εξομάλυνσή τους (π.χ. επεξήγηση ιστορικών όρων, αφηρημένων εννοιών, γλωσσικών τύπων παλαιότερων εποχών ή ιδιωματικών). Εν συνεχεία, οι μαθητές/-τριες θα κληθούν να εντοπίσουν το βασικό θέμα, να επισημάνουν σημεία που, πιθανώς, δεν κατανοούν, να αποδώσουν προφορικά το περιεχόμενο των πηγών, να κρατήσουν σημειώσεις ή να δημιουργήσουν έναν κατάλογο με τις παρεχόμενες πληροφορίες με άξονα το κριτήριο ή τα κριτήρια διερεύνησης βάσει των ερωτημάτων που τίθενται στην πηγή. Μια όμοια διαδικασία «εξομάλυνσης» απαιτείται και στην περίπτωση μη γραπτών πηγών: για παράδειγμα, να επισημαίνονται από τον/τη διδάσκοντα/-ουσα στοιχεία που θα διευκολύνουν τον/τη μαθητή/-τρια να μελετήσει έναν χάρτη ή ένα διάγραμμα, να παρατηρήσει μια εικόνα ή έναν ζωγραφικό πίνακα κ.ά.

δ) Να γίνεται ευρεία χρήση και μη γραπτών πηγών, ώστε η ιστορική αφήγηση να «αναπαρίσταται» μπροστά στα μάτια των μαθητών/-τριών με τη συνδρομή εποπτικών μέσων και ποικίλου οπτικοακουστικού υλικού. Προς αυτήν την κατεύθυνση, της «αισθητοποίησης» του παρελθόντος, μπορούν να συμβάλουν και οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, τόπους μνήμης και μουσεία, ώστε οι μαθητές/-τριες να γνωρίσουν στοιχεία του ιστορικού «γίνεσθαι» που επιβιώνουν στην εποχή μας.

ε) Να ασκούνται οι μαθητές/-τριες, με τη συνδρομή του/της εκπαιδευτικού, στη διατύπωση ερωτημάτων σχετικών με τις πληροφορίες της πηγής και στην αναζήτηση απαντήσεων σε αυτά (π.χ. έλεγχος γνησιότητας-αξιοπιστίας της πηγής, εντοπισμός αιτίων ιστορικών γεγονότων/φαινομένων και κινήτρων των ενεργειών ιστορικών μορφών, αναγνώριση της οπτικής γωνίας του δημιουργού και του υποκειμενικού χαρακτήρα της πηγής, αντιπαραβολή με άλλες πηγές κ.ά.).

στ) Να οδηγούνται οι μαθητές/-τριες, μετά την επεξεργασία των πηγών, στη σύνθεση των πληροφοριών τους με αυτές του σχολικού εγχειριδίου και στη διαμόρφωση της

δικής τους τεκμηριωμένης ιστορικής αφήγησης, προφορικής ή γραπτής, με διατύπωση κρίσεων, ερμηνειών, γενικεύσεων, ορισμών, αξιολογήσεων των γεγονότων και των ιστορικών προσώπων. Προς αυτήν την κατεύθυνση μπορεί να συμβάλει και ο/η εκπαιδευτικός, ανακεφαλαιώνοντας τα πορίσματα της έρευνας των μαθητών/-τριών, μετά την ολοκλήρωση της μελέτης των πηγών.

Παιδαγωγική αξιοποίηση διαδραστικών συστημάτων μάθησης

Ο/Η εκπαιδευτικός έχει στη διάθεσή του/της διαδραστικά συστήματα μάθησης, τα οποία λειτουργούν ως υποστηρικτικά εργαλεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο διαδραστικός πίνακας συνιστά ένα τεχνολογικό μέσο που έχει τη λειτουργικότητα του συμβατικού πίνακα και τις δυνατότητες ενός υπολογιστή. Επιπλέον, η επιφάνεια εργασίας είναι αλληλεπιδραστική. Επομένως, ο διαδραστικός πίνακας μπορεί να αξιοποιηθεί ως εποπτικό μέσο αλλά και ως μέσο ενίσχυσης της μαθητοκεντρικής διδασκαλίας. Στην περίπτωση που αξιοποιείται αποκλειστικά ως εποπτικό μέσο, το αποτέλεσμα είναι η ενίσχυση των δασκαλοκεντρικών μεθόδων διδασκαλίας με τους/τις μαθητές/-τριες να έχουν τον ρόλο του παθητικού δέκτη της γνώσης. Ωστόσο, το ζητούμενο είναι ο μετασχηματισμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας προς την κατεύθυνση της ενεργού συμμετοχής των μαθητών/-τριών σε αυτήν. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, προϋπόθεση είναι η αξιοποίηση της διαδραστικότητας, του κύριου γνωρίσματος του τεχνολογικού αυτού μέσου που το διαφοροποιεί από άλλα. Η χρήση των διαδραστικών συστημάτων μάθησης στην διδακτική των σχολικών μαθημάτων αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό βήμα στην πορεία ένταξης των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική πράξη. Οι διαδραστικοί πίνακες παρέχουν σημαντικά πλεονεκτήματα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες:

- ενσωματώνουν πλήθος υλικού και ποικίλες εφαρμογές, που μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία,
- συντελούν στην «οπτικοποίηση» της γνώσης, καθιστώντας την προσέγγισή της περισσότερο παραστατική και ελκυστική για τους μαθητές/-τριες,
- διευκολύνουν τους/τις εκπαιδευτικούς στην εκπόνηση καινοτόμων διδακτικών σεναρίων, που εμπλουτίζουν τη μαθησιακή διαδικασία,
- προωθούν την αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/-τριών,
- προάγουν τη βιωματική, διερευνητική, ομαδοσυνεργατική μάθηση μέσω της ενεργούς συμμετοχής των μαθητών/-τριών στη διδακτική πράξη και
- αναπτύσσουν ποικίλες δεξιότητες των μαθητών/-τριών, όπως η παρατήρηση, η κριτική σκέψη, η συνεργασία, η επικοινωνία, ο ψηφιακός γραμματισμός κ.ά.

Ειδικότερα κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει τα διαδραστικά συστήματα μάθησης με τους ακόλουθους τρόπους:

- να δημιουργεί, σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/-τριες, σχεδιαγράμματα του μαθήματος, όπως σε έναν παραδοσιακό πίνακα. Εν συνεχεία, οι σημειώσεις αυτές είναι δυνατόν να αποθηκευτούν για χρήση σε επόμενο μάθημα, να γίνουν

αντικείμενο επεξεργασίας με προσθαφαιρέσεις στοιχείων και βελτιώσεις, να μετατραπούν σε ψηφιακή μορφή και να διαμοιραστούν στους/στις μαθητές/-τριες.

- Να προβάλλει το σχολικό βιβλίο σε εμπλουτισμένη μορφή, ώστε να αξιοποιηθούν, κατά τη διδασκαλία, οι σύνδεσμοι που είναι ενσωματωμένοι σε αυτό.

- Να πραγματοποιεί παρουσιάσεις ποικίλου υλικού (εικόνες, χάρτες, διαγράμματα, πίνακες, στατιστικά στοιχεία, ιστορικά ντοκιμαντέρ, ταινίες κ.ά.), προερχόμενου από το σχολικό βιβλίο ή άλλες πηγές, ώστε να επιτευχθεί η «οπτικοποίηση» του μαθήματος.

- Να διαμοιράζει στους/στις μαθητές/-τριες φύλλα εργασίας και να τους αναθέτει ατομικές ή ομαδικές ασκήσεις/δραστηριότητες, κατά τη διάρκεια του μαθήματος ή για μελέτη στο σπίτι.

- Να δημιουργεί, σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/-τριες, πολυτροπικά κείμενα.

- Να χρησιμοποιεί το διαδίκτυο, αναθέτοντας στους/στις μαθητές/-τριες να αναζητούν σε αυτό πληροφορίες (κρίνοντας, διασταυρώνοντας και αξιολογώντας την εγκυρότητά τους), που εμπλουτίζουν τα στοιχεία του σχολικού εγχειριδίου, καθώς και άλλα δεδομένα σχετικά με το μάθημα (βίντεο, διαδραστικούς χάρτες, εφαρμογές πολυμέσων, εικονικές περιηγήσεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους κ.ά.), και εν συνεχεία να τις παρουσιάζουν στην τάξη, με αξιοποίηση του διαδραστικού πίνακα.

- Τέλος, σημαντικά οφέλη προκύπτουν από τη χρήση των διαδραστικών συστημάτων μάθησης κατά την επεξεργασία των ιστορικών πηγών. Εκτός από την παρουσίαση και αντιπαραβολή ποικίλων μη γραπτών πηγών, οι διδάσκοντες/-ουσες και οι μαθητές/-τριες μπορούν, με τη συνδρομή των «εργαλείων» ενός διαδραστικού πίνακα, να διερευνήσουν πλήθος γραπτών μαρτυριών, προερχόμενων από το σχολικό εγχειρίδιο, άλλα βιβλία ή το διαδίκτυο (π.χ. σώματα κειμένων από ιστοσελίδες, όπως Η Πύλη για την Ελληνική γλώσσα κ.ά.). Καθένα από αυτά τα κείμενα είναι δυνατόν να προβληθεί στην οθόνη του διαδραστικού πίνακα, χωριστά, αλλά και σε συνδυασμό με άλλες σχετικές πηγές ή/και τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου, που οι μαθητές/-τριες θα μελετήσουν, ακολουθώντας μια διαδικασία οικοδόμησης της ιστορικής γνώσης. Κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας των ιστορικών πηγών, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/-τριες έχουν τη δυνατότητα να υπογραμμίζουν ή να χρωματίζουν τις πληροφορίες που θεωρούν σημαντικές, να συγκεντρώνουν σε ένα αρχείο χωρία/φράσεις/λέξεις που θα χρησιμεύσουν στη συγγραφή των απαντήσεων στα ερωτήματα που συνοδεύουν τις πηγές, να δημιουργούν σχεδιαγράμματα με τα στοιχεία των πηγών, να προσθέτουν τα δικά τους ερωτήματα και σχόλια πάνω στο κείμενο, να μετατρέπουν τα γραπτά κείμενα σε πολυτροπικά με την προσθήκη εικόνων, βίντεο, ηχητικών αρχείων, συνδέσμων κ.ά. Έτσι, η μελέτη των ιστορικών πηγών μετατρέπεται σε μια ελκυστική διαδικασία προσέγγισης της ιστορικής γνώσης.

Ενδεικτικές δραστηριότητες με χρήση διαδραστικών πινάκων

Οι μαθητές/-τριες μπορούν:

- να δημιουργήσουν χάρτες, αποτυπώνοντας σε αυτούς τις πληροφορίες του μαθήματος, να χαράξουν τα όρια κρατών/βασιλείων/αυτοκρατοριών/συμμαχιών σε

χάρτη και να τα επισημάνουν με διακριτά χρώματα, να εντοπίσουν ή να τοποθετήσουν σε χάρτη ονόματα πόλεων/ιστορικών τόπων/γεγονότων κ.ά.,

- να θέσουν σε χρονολογική σειρά εικόνες προσώπων/αντικειμένων κ.ά., σύροντάς τες πάνω στη διαδραστική οθόνη αφής,

- να δημιουργήσουν έναν χρονολογικό άξονα/μια χρονογραμμή, τοποθετώντας σε αυτόν χρονικούς προσδιορισμούς, πρόσωπα, σύμβολα και εικόνες,

- να σχεδιάσουν ή να αναπαράγουν εικαστικά κάποιο στοιχείο σχετικό με το μάθημα,

- να καταρτίσουν πίνακες, καταλόγους, διαγράμματα με πληροφορίες, ιστορικούς όρους/έννοιες, στατιστικά στοιχεία κ.ά.,

- να συγκρίνουν εικόνες, χάρτες, ιστορικές πηγές, αντιπαραβάλλοντάς τες στην οθόνη του διαδραστικού πίνακα και επισημαίνοντας ομοιότητες ή διαφορές κ.ά.

Ωστόσο, για να καταστεί δυνατή η προσφορότερη αξιοποίηση των διαδραστικών συστημάτων μάθησης απαιτείται η σταδιακή εξοικείωση εκπαιδευτικών και μαθητών/-τριών με τις δυνατότητες που αυτά προσφέρουν στη μαθησιακή διαδικασία, καθώς και η επιλογή του κατάλληλου παιδαγωγικού πλαισίου οργάνωσης του μαθήματος με χρήση διαδραστικού πίνακα, ώστε το συγκεκριμένο εργαλείο να μην μετατραπεί σε ένα απλό εποπτικό μέσο που συνοδεύει μια παλαιού τύπου διδακτική προσέγγιση (παθητική μετάδοση πληροφοριών από τον/την εκπαιδευτικό, μέσω του «εντυπωσιασμού» των μαθητών/-τριών με οπτικοακουστικά ερεθίσματα), αλλά να ενθαρρύνει σύγχρονες μεθόδους κατάκτησης της γνώσης με επίκεντρο την ενεργό συμμετοχή του/της μαθητή/-τριας σε αυτή τη διαδικασία.

Στο πλαίσιο του διδακτικού σχεδιασμού οι εκπαιδευτικοί, προκειμένου να αξιοποιήσουν τις προτεινόμενες **διαδικτυακές πηγές** από το διδακτικό υλικό, να προβαίνουν σε επανέλεγχο της εγκυρότητάς τους, διότι ενδέχεται λόγω του δυναμικού τους χαρακτήρα ορισμένες από αυτές να είναι ανενεργές ή να οδηγούν σε διαφορετικό περιεχόμενο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Υλικό για τον εμπλουτισμό της διδασκαλίας του μαθήματος της Ιστορίας εντοπίζεται και στους ακόλουθους συνδέσμους:

- Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, Εικονική περιήγηση 360° στην αρχαία Μίλητο

<https://www.fhw.gr/choros/miletus/360vr/gr/>

- Μουσείο Ακρόπολης: ψηφιακό υλικό για μαθητές/-τριες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

<https://www.theacropolismuseum.gr/polymesikes-efarmoges>).

- Μουσείο Μπενάκη: σύντομα βίντεο για ποικίλα ιστορικά θέματα και διάφορες ιστορικές περιόδους, από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή, σε συνδυασμό με σχετικά αντικείμενα της συλλογής του μουσείου

https://www.benaki.org/index.php?option=com_greekhistory&view=videocategory&Itemid=1059&id=2&lang=el).

- Υπουργείο Πολιτισμού: διαδραστικός χάρτης της Ελλάδας με Μουσεία, Μνημεία και Αρχαιολογικούς

Χώρους (<http://odysseus.culture.gr/a/map/gmaps.jsp>).

- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών: Ψηφιακή Πύλη ArchaeoCosmos

<http://archaeocosmos.arch.uoa.gr/index.php/el/home/>) και Άτλας του Περίπλου

https://periplus.arch.uoa.gr/map_gr.html), ψηφιακός, διαδραστικός χάρτης του αρχαίου κόσμου με αρχαιολογικές και γεωγραφικές πληροφορίες.

- Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη-TorosText: διαδραστικός χάρτης σε συνδυασμό με αρχαία και λατινικά κείμενα σε ψηφιακή μορφή, που παρέχει πληροφορίες για διάφορες γεωγραφικές τοποθεσίες του αρχαίου κόσμου (<https://topostext.org/the-places>).

- Πολεμικό Μουσείο: ιστορικά ντοκιμαντέρ, όπως «Ναυμαχία της Σαλαμίνας» (διάρκεια: 10:55) (<https://warmuseum.gr/audiovisual-productions/>), «Μάχες Βυζαντίου» (διάρκεια: 14:12) (<https://warmuseum.gr/audiovisual-productions/>), «Η μάχη της Κρήτης» (διάρκεια: 13:14) (<https://warmuseum.gr/audiovisual-productions/>)

- ΕΡΤ-Ιστορικοί Περίπατοι: σειρά εκπομπών για ποικίλα θέματα, ιδίως της νεότερης ιστορίας [<https://www.ert.gr/tag/istorikoi-peripatoi/>]

- Metropolitan Museum of Art: σειρά ιστορικών ντοκιμαντέρ με τίτλο «Η ιστορία του δυτικού πολιτισμού», που πραγματεύεται τους κυριότερους σταθμούς της ιστορίας από την αρχαιότητα ως τον 20° αιώνα [π.χ. Πρώτο επεισόδιο: Η Αυγή της Ιστορίας (διάρκεια: 27:32),

<https://www.youtube.com/watch?v=n1QmvXXoLDM&list=PLHQ6WQpa85HcxfnLjKG8mwtwoQpIpxWai>].

- Oxford Classical Dictionary: χάρτες του Αρχαίου Κόσμου

<https://oxfordre.com/classics/page/maps/maps-of-the-ancient-world>).

- University of North Carolina at Chapel Hill, Ancient World Mapping Center: διαδραστικός χάρτης του Αρχαίου Κόσμου (<https://awmc.unc.edu/awmc-interactive/>).
- University of Gothenburg, Digital Atlas of the Roman Empire: διαδραστικός χάρτης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (<https://imperium.ahlfeldt.se/>).
- University of Oregon-Mapping History: διαδραστικοί χάρτες για ποικίλα ιστορικά θέματα από την αρχαιότητα ως τον 20ο αιώνα [<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/index.html> ή <https://teachinghistory.org/history-content/website-reviews/22841>].
- University of Toronto: διαδραστικός χάρτης της Κωνσταντινούπολης με τα σημαντικότερα μνημεία της (<http://individual.utoronto.ca/safran/Constantinople/Map.html>).
- Harvard University, Digital Atlas of Roman and Medieval Civilizations: διαδραστικός χάρτης του μεσαιωνικού κόσμου (<https://www.arcgis.com/apps/View/index.html?appid=b4dad589ee4b40e39a93bb0b026e4ee8>).
- American Battle Monuments Commission: διαδραστικοί χάρτες με πληροφορίες και σύντομα βίντεο σχετικά με τα κυριότερα γεγονότα του Α΄ και Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ανά έτος (<https://www.abmc.gov/education/>)

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (Ημερήσιου και Εσπερινού)

Για τη διδασκαλία του μαθήματος στην Α΄ Γυμνασίου αξιοποιείται το σχολικό βιβλίο:
Θ. Κατσουλάκου, Γ. Κοκκορού-Αλευρά, Β. Σκουλάτου, *Αρχαία Ιστορία, Α΄ Γυμνασίου*,
ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

Διδακτικές Ενότητες	Ώρες
<u>Κεφάλαιο Β΄: Η Εποχή του Χαλκού</u>	
<u>2. Ο Κυκλαδικός πολιτισμός</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Ταυτότητα - Χώρος - Χρονικά όρια Λόγοι - Παράγοντες ανάπτυξης Πολιτική οργάνωση Κυκλαδική τέχνη <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Χάρτης του Αιγαίου, ώστε να διαπιστωθεί η πυκνότητα των θέσεων αυτής της περιόδου στην ευρύτερη περιοχή και να επισημανθεί το γεωγραφικό πλεονέκτημα σε μια εποχή που η ναυσιπλοΐα γινόταν με μικρά πλεούμενα. https://fhw.gr/chronos/02/islands/gr/intro/index.html -Εικόνες επιλεγμένων έργων κυκλαδικής τέχνης, ώστε να καταγραφούν από τους μαθητές και τις μαθήτριες τα συμπεράσματα αφενός για τα χαρακτηριστικά της κυκλαδικής τέχνης και αφετέρου για τη ζωή των Κυκλαδιτών. -Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης: https://cycladic.gr/page/kikladiki-techni -Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο για Κυκλαδικό πολιτισμό και Σαντορίνη: https://www.namuseum.gr/collection/syllogi-archaiotiton-thiras/ -Έκδοση για την Προϊστορική Θήρα, Κοινωφελές ίδρυμα Λάτση: https://www.latsis-foundation.org/content/elib/book_28/thera-gr.pdf <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Δραστηριότητα 2 του βιβλίου.	1 ώρα
<u>3. Ο Μινωικός πολιτισμός</u> <u>4. Η θρησκεία και η τέχνη των Μινωιτών</u> Διδασκαλία των ενοτήτων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Ταυτότητα – Χώρος – Χρονικά όρια Λόγοι – παράγοντες ανάπτυξης Κέντρα μινωικού πολιτισμού Ρόλος των ανακτόρων Κοινωνική και πολιτική οργάνωση Γραφή (προαιρετική διδασκαλία)	2 ώρες

Καταστροφή μινωικού πολιτισμού – Η παρουσία των Μυκηναίων στην Κνωσό (προαιρετική διδασκαλία) Θρησκεία Τέχνη <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Χάρτης της Ανατολικής Μεσογείου, ώστε να διαπιστωθεί η θέση της Κρήτης και ειδικά των ανακτορικών κέντρων σε σχέση με τον υπόλοιπο μεσογειακό χώρο και να επισημανθεί το γεωγραφικό πλεονέκτημα σε μια εποχή που η ναυσιπλοΐα γινόταν με μικρά πλεούμενα. -Σχέσεις με την Αίγυπτο: http://www.ime.gr/chronos/02/crete/gr/economy/index4a.html -Εικόνες επιλεγμένων έργων τέχνης, ώστε να καταγραφούν συμπεράσματα για τη θρησκεία, τη ζωή των Μινωιτών και τα χαρακτηριστικά της τέχνης τους. -Εικόνες επιλεγμένων έργων τέχνης, ώστε να διαπιστωθούν οι σχέσεις μινωικού και κυκλαδικού πολιτισμού (διαφορές και ομοιότητες του μινωικού και κυκλαδικού πολιτισμού, ιδίως με τον πολιτισμό της Θήρας). Για σχετικό υλικό, βλ. εικόνες σχολικού βιβλίου και έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου: http://odysseus.culture.gr/h/4/gh42.jsp?obj_id=7844&page=2 -Τελετουργίες: http://www.ime.gr/chronos/02/crete/gr/religion/index7.html -Θρησκεία: http://www.ime.gr/chronos/02/crete/gr/religion/index.html -Δίσκος Φαιστού: http://www.ime.gr/chronos/02/crete/gr/achievements/index.html -Έκδοση για Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, Κοινωφελές ίδρυμα Λάτση: https://www.latsis-foundation.org/content/elib/book_12/heraklion_gr.pdf <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Προσπαθήστε να αναπαραστήσετε μία μέρα (καθημερινή ή μέρα γιορτής) στο ανάκτορο της Κνωσού.	
5. Ο Μυκηναϊκός κόσμος 6. Μυκηναϊκή θρησκεία και τέχνη Διδασκαλία των εννοιών με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Ταυτότητα – Χώρος – Χρονικά όρια Λόγοι – παράγοντες ανάπτυξης Κέντρα Σχέση με Μινωικό πολιτισμό (προαιρετική διδασκαλία) Κοινωνική οργάνωση Γραφή Αίτια κατάρρευσης Θρησκεία Χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικά δημιουργήματα (προαιρετική διδασκαλία) Τέχνη (προαιρετική διδασκαλία) <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Χάρτης του βιβλίου, ώστε να επισημανθούν οι οικονομικές και πολιτισμικές σχέσεις των Μυκηναίων. -Εκπαιδευτική τηλεόραση, βίντεο για τον Μυκηναϊκό πολιτισμό: https://edutv.minedu.gov.gr/index.php/istoria-2/mykinaikos-politismos-1o-meros https://edutv.minedu.gov.gr/index.php/istoria-2/mykinaikos-politismos-2o-meros -Εικόνες επιλεγμένων έργων τέχνης, ώστε να συναχθούν συμπεράσματα για τη ζωή των Μυκηναίων και να διαπιστωθούν διαφορές και ομοιότητες του μινωικού και μυκηναϊκού πολιτισμού. Για σχετικό υλικό, βλ.:	2 ώρες

-Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο: https://www.namuseum.gr/collection/syllogi-mykinaikon-archaiotiton/ -Μυκήνες, έκδοση από το Κοινωφελές ίδρυμα Λάτση: https://www.latsis-foundation.org/content/elib/book_27/mycenae_gr.pdf <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Συζήτηση με αφορμή τις ερωτήσεις 2 και 3 του βιβλίου από την ενότητα «5. Ο Μυκηναϊκός κόσμος».	
<u>II. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ</u>	
<u>Κεφάλαιο Γ΄: Ο ελληνικός κόσμος από το 1100 έως το 800 π.Χ.</u>	
<u>1. Οι μεταβατικοί χρόνοι</u> Προαιρετική διδασκαλία της ενότητας <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης, ώστε να παρουσιαστούν οι μετακινήσεις και η οριστική εγκατάσταση των ελληνικών φύλων στον χώρο του Αιγαίου. <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Σε έναν χάρτη της Ελλάδας και της Μικράς Ασίας να σημειώσετε (χρωματίζοντας με διαφορετικό χρώμα) τις περιοχές της οριστικής εγκατάστασης των ελληνικών φύλων. Για τις μικρασιατικές περιοχές, δημιουργήστε έναν τρίστηλο πίνακα (Αιολίδα, Ιωνία, Δωρική Εξάπολη) και σημειώστε τις σημαντικότερες ελληνικές πόλεις σε κάθε περιοχή. -Περισσότερες πληροφορίες μπορούν να αντληθούν εδώ: https://fhw.gr/chronos/03/gr/index.html <u>2. Η πολιτισμική αναγέννηση</u> (προαιρετική διδασκαλία της ενότητας) Δημιουργία ελληνικού αλφαβήτου (απλή αναφορά) Γεωμετρική τέχνη <u>Υποστηρικτικό υλικό και προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Εικόνες έργων της γεωμετρικής περιόδου, ώστε να καταγραφούν τα κύρια χαρακτηριστικά της και σύγκριση με έργα του μυκηναϊκού πολιτισμού. Για σχετικό υλικό, βλ. Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών: https://www.namuseum.gr/collection/geometriki-periodos-3/	
<u>Κεφάλαιο Δ΄: Αρχαϊκή Εποχή (800-479 π.Χ.)</u>	
<u>1. Αποικιακή εξάπλωση</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Αίτια Β΄ Ελληνικού αποικισμού Κριτήρια επιλογής τόπου εγκατάστασης Συνέπειες αποικισμού <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u>	1 ώρα

-Διαμόρφωση πίνακα με τις κυριότερες ελληνικές αποικίες σε Μικρά Ασία, Εύξεινο Πόντο, Ιταλία. -Δραστηριότητα 2, του βιβλίου. -Συζήτηση για τις διαφορές Α' και Β' Ελληνικού αποικισμού. -Συζήτηση για τους λόγους μετανάστευσης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.	
<u>2. Η πόλη-κράτος και η εξέλιξη του πολιτεύματος</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Συστατικά στοιχεία της πόλης-κράτους Ρόλος της οπλιτικής φάλαγγας στη διαμόρφωση της έννοιας του πολίτη Σειρά εξέλιξης πολιτευμάτων (διάγραμμα) Διάκριση διαφορετικών πολιτευμάτων <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Χάρτης της αρχαίας Αττικής: http://www.fhw.gr/chronos/04/gr/society/windows/structures_12b.html https://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Mountains_and_Plains.aspx και τοπογραφικός χάρτης της αρχαίας Αθήνας: https://dipylon.org/gr/2018/06/12/chartographontas-tis-archaiotites-athina/ ώστε: α) να γίνουν αντιληπτά τα όρια της πόλης-κράτους της Αθήνας, β) να εντοπίσουν οι μαθητές/-τριες την Ακρόπολη, το άστυ, την ύπαιθρο χώρα. -Περιήγηση στα Μακρά Τείχη: https://dipylon-walkthelongwalls.org/el/remote-tour/kids <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Δραστηριότητες για την οπλική φάλαγγα με εικόνες και πηγές: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9598 http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8974	2 ώρες
<u>3. Η Σπάρτη</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Οι κοινωνικές τάξεις, Τα πολιτειακά όργανα Η εκπαίδευση των Σπαρτιατών <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Χάρτης, ώστε να γίνουν αντιληπτά τα όρια της πόλης-κράτους της Σπάρτης (συμπληρωματικά στον χάρτη του βιβλίου): https://el.travelogues.gr/item.php?view=32212 -«Κοινωνική οργάνωση αρχαίας Σπάρτης», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8829 -«Πολιτειακή οργάνωση της Σπάρτης», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8828 (όπου περιλαμβάνεται πηγή για την πολιτειακή οργάνωση) -Πηγές του σχολικού βιβλίου, ώστε να αναδειχτούν βασικά στοιχεία της σπαρτιατικής ζωής. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Ερώτηση 1, του βιβλίου. -Αναζητήστε το νόημα των λέξεων-εκφράσεων: <i>λακωνισμός</i>, «<i>δουλεύω σαν είλωτας</i>», «<i>περνώ σπαρτιάτικα</i>».	2 ώρες
<u>4. Αθήνα: Από τη βασιλεία στην αριστοκρατία</u> <u>5. Αθήνα: Πορεία προς τη δημοκρατία</u> Προτείνεται ενιαία διδασκαλία των δύο ενότητων, με έμφαση στα ακόλουθα σημεία:	4 ώρες

-Τα πολιτειακά όργανα του αθηναϊκού αριστοκρατικού πολιτεύματος -Τα κοινωνικά προβλήματα στην Αθήνα του 7ου αι. π.Χ. -Κυλώνειο άγος, νόμοι του Δράκοντα -Τα μέτρα του Σόλωνα: Σεισάχθεια και αλλαγές στο πολίτευμα -Η τυραννίδα του Πεισίστρατου -Οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Πηγές του σχολικού βιβλίου και άλλες για τα μέτρα του Σόλωνα και του Κλεισθένη, ώστε να καταγραφούν τα προβλήματα και τα μέτρα του Σόλωνα προς αντιμετώπισή τους, αλλά και οι καινοτομίες του Κλεισθένη. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Άσκηση 4 του βιβλίου. -Κατάρτιση πίνακα αποτίμησης της συμβολής του Σόλωνα και του Κλεισθένη στον εκδημοκρατισμό του αθηναϊκού πολιτεύματος. -Αγώνας λόγου με θέμα: «Η συμβολή του Σόλωνα ή του Κλεισθένη ήταν πιο καθοριστική στην πορεία προς τη δημοκρατία;». -Συγκριτική δραστηριότητα (Σπάρτη - Αθήνα): Κατάρτιση πίνακα στον οποίο να καταγράφονται ομοιότητες και διαφορές του αθηναϊκού και του σπαρτιατικού πολιτεύματος.	
<u>7. Πέρσες και Έλληνες: Δύο κόσμοι συγκρούονται</u> <u>8. Η οριστική απομάκρυνση της περσικής επίθεσης</u> Προτείνεται ενιαία παρουσίαση των δύο ενοτήτων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Αίτια -Αφορμή (απλή αναφορά) -Φάσεις, κύριες μάχες, πρωταγωνιστές (απλή αναφορά) -Συνέπειες <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -«Οι περσικοί πόλεμοι με μια ματιά», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9548 -Εκπαιδευτική τηλεόραση, βίντεο για τη μάχη του Μαραθώνα: https://edutv.minedu.gov.gr/index.php/istoria-2/apo-to-marathona-sti-salamina-ameris-marathonas -Χάρτης της Ελλάδας, ώστε να εντοπιστούν τα σημεία των συγκρούσεων. -Επιγραφή με το ψήφισμα του Θεμιστοκλή σχετικά με την προετοιμασία πριν την επίθεση των Περσών και την εκκένωση της Αθήνας (αντίγραφο της αρχικής επιγραφής του 481/480 π.Χ.) https://nautilus.arch.uoa.gr/exhibits/psephisma-tou-themistokle/ <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Δημιουργία πίνακα με αναφορά σε κάθε μάχη και τα σχετικά στοιχεία, όπως χρονολογία, πρωταγωνιστές, έκβαση, κύριοι λόγοι αυτής της έκβασης (προτείνεται ομαδοσυνεργατική εργασία). -Καταγράψτε τις συνέπειες της νίκης των Ελλήνων επί των Περσών για τον ελληνικό κόσμο και τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.	1 ώρες
<u>10. Η Τέχνη</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Κάτοψη αρχαίου ελληνικού ναού	1 ώρα

-Οι δύο κύριοι αρχιτεκτονικοί ρυθμοί (δωρικός, ιωνικός) -Η αρχαϊκή γλυπτική (κούροι, κόρες) <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> Σχετικά με το χρώμα στα αρχαία γλυπτάδες εδώ: https://www.theacropolismuseum.gr/ekthesiakes-drasesis/arhaika-hromata -«Ο αρχαίος ελληνικός ναός», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8816 -Εικόνες επιλεγμένων παραδειγμάτων οικοδομημάτων και έργων πλαστικής και κεραμικής, ώστε να καταγραφούν τα βασικά χαρακτηριστικά τους. Για σχετικό υλικό, βλ.: -Η αρχαϊκή Ακρόπολη: https://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_3.aspx#1 -Μελανόμορφα, ερυθρόμορφα αγγεία: https://cycladic.gr/essay/i-aggeioplastiki-kai-aggeiografia-tiw-archaikis-periodou/ <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Ερωτήσεις-Δραστηριότητες 2 και 3 του βιβλίου.	
<u>Κεφάλαιο Ε': Η ηγεμονία της Αθήνας</u>	
<u>1. Η συμμαχία της Δήλου - Η συμμαχία όργανο της αθηναϊκής ηγεμονίας</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Σκοπός και τρόπος λειτουργίας της Συμμαχίας -Στοιχεία που δείχνουν τη μετατροπή της συμμαχίας σε όργανο της αθηναϊκής δημοκρατίας <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Γραπτές πηγές για την ανάδειξη των παραπάνω σημείων. Ειδικά για τη μετατροπή της συμμαχίας σε όργανο της αθηναϊκής ηγεμονίας, βλ. Θουκυδίδου, <i>Ιστορίαι</i>, 1.96-99 (επιλεγμένα αποσπάσματα): http://www.ime.gr/chronos/05/gr/sources/index_pol.html <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Παιχνίδι ρόλων: Ένας πολίτης νησιωτικής πόλης της Συμμαχίας της Δήλου επισκέπτεται την Αθήνα ως μέλος της αντιπροσωπείας της πόλης του για τα Μεγάλα Παναθήναια στα μέσα της δεκαετίας του 440 π.Χ. (θυμηθείτε ότι το ταμείο της Συμμαχίας έχει ήδη μεταφερθεί από το 454 π.Χ. στην Αθήνα και ότι από το 447 π.Χ. έχει αρχίσει η ανοικοδόμηση του Παρθενώνα). Στη συνάντησή του με Αθηναίο πολίτη, παλιό του γνώριμο, ο νησιώτης διαμαρτύρεται για την κατάσταση στη Συμμαχία και ο Αθηναίος απαντά υπερασπιζόμενος τις επιλογές της πόλης του. Προσπαθήστε να αναπαραστήσετε τον διάλογό τους.	2 ώρες
<u>2. Το δημοκρατικό πολίτευμα σταθεροποιείται - Ο Περικλής και το δημοκρατικό πολίτευμα</u> <u>3. Η λειτουργία του πολιτεύματος – Οι λειτουργίες</u> Διδασκαλία των ενότητων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Το πολιτικό πρόγραμμα του Περικλή -Τα πολιτειακά όργανα της αθηναϊκής δημοκρατίας και ο ρόλος του καθενός από αυτά -Οι «λειτουργίες»: τι ήταν, ποιες ήταν και ποιος ο ρόλος τους στη λειτουργία του κράτους	5 ώρες

Προτείνεται συνδιδασκαλία με το κεφ. Η', ενότητα 4.3. Η Αρχιτεκτονική των Κλασικών Χρόνων, τα σχετικά με τα έργα της Ακρόπολης και Το αρχαίο Θέατρο. Σε αυτή την κατεύθυνση μπορεί να αξιοποιηθεί η εφαρμογή της Cosmote Chronos, με την αξιοποίηση της οποίας μπορεί να πραγματοποιηθεί επίσκεψη σε διάφορα μνημεία της Ακρόπολης με τη χρήση της τεχνολογίας των τρισδιάστατων αναπαραστάσεων. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Πηγές του σχολικού βιβλίου και άλλες για την ανάδειξη των παραπάνω σημείων. Η ζωφόρος του Παρθενώνα: http://www.parthenonfrieze.gr/#/view -Αρχαία ελληνικά θέατρα: http://www.diazoma.gr/200-Stuff-03-Diazoma/TheatroPedia-004.pdf <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Κατάρτιση πίνακα με τα πολιτειακά όργανα της αθηναϊκής πολιτείας την εποχή του Περικλή και συζήτηση για τον ρόλο τους. -Άσκηση 4 του βιβλίου. -Επιλογές από το Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Αθηναϊκή δημοκρατία: Πολιτειακοί θεσμοί», Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία: https://foundation.parliament.gr/el/ekpaideytiko-yliko -Εργασία ομαδική με αντικείμενο κάποια κατηγορία κτηρίων του αρχαίου ελληνικού κόσμου (π.χ. Θέατρο, ναός κλπ.) ή τα μνημεία της Ακρόπολης ως μέρος του πολιτικού προγράμματος του Περικλή.	
<u>4. Η συγκρότηση της αθηναϊκής κοινωνίας - Η καθημερινή ζωή</u> <u>5. Η διαδικασία της μόρφωσης - Ο Αθηναίος και η εργασία - Η Αθήνα γιορτάζει.</u> Διδασκαλία των δύο ενοτήτων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Κοινωνικές ομάδες -Η θέση των γυναικών - Εκπαίδευση και δάσκαλοι - Σημαντικότερες γιορτές <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -«Εισαγωγή στην κοινωνία της κλασικής Αθήνας», <i>Ελληνική ιστορία στο διαδίκτυο</i>, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: http://www.fhw.gr/chronos/05/gr/society/index.html -«Εκπαίδευση», Κλασική περίοδος, <i>Ελληνική ιστορία στο διαδίκτυο</i>, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: http://www.ime.gr/chronos/05/gr/culture/index_100.html -«Εορτές των αρχαίων Ελλήνων», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8957 <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Επιλέξτε έναν/μία εκπρόσωπο της αθηναϊκής κοινωνίας της κλασικής περιόδου (π.χ. έναν μικρό Αθηναίο, μία Αθηναία δέσποινα, έναν μέτοικο, έναν Αθηναίο πολίτη που ασκεί κάποιο επάγγελμα, έναν δούλο παιδαγωγό) και προσπαθήστε να αναπαραστήσετε με βάση τις πληροφορίες των ενοτήτων και πρόσθετο υλικό από τον/την εκπαιδευτικό μία μέρα από τη ζωή του/της. <u>Ανακεφαλαιωτικές δραστηριότητες</u> -Παιχνίδι ρόλων: Δύο έφηβοι, ένας Αθηναίος κι ένας Σπαρτιάτης συνομιλούν. Ο καθένας τους προβάλλει τη δική του πόλη και τον αντίστοιχο τρόπο ζωής. Αναπαραστήστε τη συνομιλία τους. Για όσα λέει ο καθένας	2 ώρες

τους λάβετε υπόψη τις γνώσεις σας για την οργάνωση της πολιτείας, την εκπαίδευση, την καθημερινή ζωή κ.ά. της Αθήνας και της Σπάρτης. -Αγώνας λόγου με θέμα: «Η συμβολή της Αθήνας ή της Σπάρτης υπήρξε σπουδαιότερη στον παγκόσμιο πολιτισμό;».	
<u>Κεφάλαιο Στ': Ηγεμονικοί ανταγωνισμοί και κάμψη των ελληνικών πόλεων (431-362 π.Χ.)</u>	
<u>1. Τα αίτια και οι αφορμές του Πελοποννησιακού πολέμου - Ο Αρχιδάμειος πόλεμος</u> <u>2. Η εκστρατεία στη Σικελία - Ο Δεκελεικός πόλεμος</u> Προτείνεται ενιαία παρουσίαση των ενοτήτων, με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Αίτια -Αφορμές -Φάσεις του πολέμου (απλή αναφορά) -Τελική έκβαση - Συνθήκη ειρήνης -Αποτελέσματα <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Επιλεγμένες πηγές από Θουκυδίδη και Ξενοφώντα, ώστε να αναδεικνύονται τα παραπάνω σημεία. -Χάρτης για αποτύπωση των πόλεων που συντάχθηκαν με τη Σπάρτη ή την Αθήνα και των κυριότερων συγκρούσεων. Για χάρτες, βλ.: -Διαδραστικός χάρτης, «Πελοποννησιακός Πόλεμος (οι συμμαχίες)», Φωτόδενδρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9314 -Η 1η φάση του Πελοποννησιακού πολέμου, σε σχέδιο μαθήματος: http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-ugc-8525-222 <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Παιχνίδι ρόλων: Με το τέλος του πολέμου, ένας νικητής Σπαρτιάτης κι ένας ηττημένος Αθηναίος μιλούν για την εμπειρία του πολέμου ο καθένας από τη δική του πλευρά. Προσπαθήστε να αναπαραστήσετε αυτά που θα έλεγε ο καθένας.	2 ώρες
<u>3. Η ηγεμονία της Σπάρτης: Μια κυριαρχία σε αμφισβήτηση</u> <u>4. Η κυριαρχία της Θήβας στην Ελλάδα</u> Προαιρετική διδασκαλία των ενοτήτων με συνοπτική αναφορά των κυριότερων σημείων τους.	
<u>Κεφάλαιο Ζ': Η ανάπτυξη της Μακεδονίας</u>	
<u>2. Το κράτος της Μακεδονίας επεκτείνεται</u> Αναλυτική διδασκαλία των ακόλουθων σημείων: -Η μάχη της Χαιρώνειας -Το Συνέδριο της Κορίνθου <u>Υποστηρικτικό υλικό</u>	1 ώρα

-«Μακεδονία. Η χώρα των Μακεδόνων», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9614	
<u>3. Αλέξανδρος: Η κατάκτηση της Ανατολής</u> Συνοπτική αναφορά στην πορεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου και τις κυριότερες μάχες <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης, ώστε να παρακολουθηθεί η πορεία του Αλέξανδρου και οι κυριότερες συγκρούσεις με τους Πέρσες. <u>4. Το έργο του Αλέξανδρου</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Η πολιτική του Αλέξανδρου για τη διακυβέρνηση της αυτοκρατορίας του -Τα ενοποιητικά στοιχεία της οργάνωσης του κράτους του <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Πηγές σχολικού βιβλίου (σ. 100, 102) ή άλλες, ώστε να αναδειχθεί η σημασία των μέτρων και των θεσμών που εφάρμοσε ο Αλέξανδρος για τη διακυβέρνηση του κράτους του. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Ερωτήσεις 2 και 3, σ. 103 του βιβλίου.	2 ώρες
<u>Κεφάλαιο Θ': Ελληνιστικοί και ρωμαϊκοί χρόνοι</u>	
<u>1. Τα ελληνιστικά βασίλεια</u> <u>2. Η κατάσταση στον ελλαδικό χώρο</u> <u>3. Το Ρωμαϊκό Κράτος αποκτά μεγάλη δύναμη</u> Συνοπτική παρουσίαση των ενοτήτων μέσω της παρατήρησης σχετικών χαρτών. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης, ώστε να αναδειχθεί η ελληνιστική Ανατολή, αλλά και οι νέοι σχηματισμοί στον ελλαδικό χώρο. - Διαδραστικός χάρτης «Τα ελληνιστικά βασίλεια», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/lor/handle/8521/924 -Διαδραστικός χάρτης «Ο ελληνιστικός κόσμος και η Ρώμη, 200 π.Χ.», Φωτόδεντρο, http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9573 -Χάρτης με τα κυριότερα στάδια εξάπλωσης του ρωμαϊκού κράτους μέχρι το 30 π.Χ. http://www.vox.com/2014/8/19/5942585/40-maps-that-explain-the-roman-empire <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Συζήτηση με αφορμή το ποίημα του Κ.Π. Καβάφη «Στα 200 π.Χ.» για τα χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο του καινούργιου ελληνικού κόσμου και των αξιών του.	1 ώρα
<u>5. Τα Γράμματα και οι Τέχνες των Ελληνιστικών Χρόνων</u> <u>6. Ελληνορωμαϊκός Πολιτισμός</u> Προτείνεται η συνδιδασκαλία των δύο ενοτήτων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Φιλοσοφία, Επιστήμες, Γλυπτική και Αρχιτεκτονική <u>Υποστηρικτικό υλικό</u>	1 ώρα

-Τα γλυπτά του Εθνικού Αρχαιολογικού μουσείου: https://www.namuseum.gr/collection/ellinistiki-periodos-2/ -Τα αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά της ελληνιστικής περιόδου: https://archaeologia.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_4.aspx -Για το ρωμαϊκό πορτρέτο: https://www.greek-language.gr/digitalResources/templates/ancient_greek/macedonia/thessaloniki/files/pages_76-84.pdf -Για τη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας και την άνθηση των επιστημών: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/encyclopedia/hellenistic/page_030.html?prev=true -Για την αρχαία ελληνική φιλοσοφία συνολικά: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/filosofia/contents.html <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Ερωτήσεις 1, 3 και 4 του βιβλίου.	
<u>Κεφάλαιο Ι΄: Από τη Ρώμη στο Βυζάντιο</u>	
<u>1. Η Ρωμαϊκή ειρήνη</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Η αυτοκρατορία ως νέο πολιτειακό σύστημα -Η ολοκλήρωση των κατακτήσεων (εντοπισμός στον χάρτη) -Διοίκηση επαρχιών-στρατός -Η Ρωμαϊκή ειρήνη και η απόκτηση του δικαιώματος του Ρωμαίου πολίτη <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Διαδραστικός χάρτης «Ο ελληνιστικός κόσμος και η Ρώμη, 200 π.Χ.», Φωτόδενδρο, http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9573 -Χάρτης με τα κυριότερα στάδια εξάπλωσης του ρωμαϊκού κράτους μέχρι το 30 π.Χ. http://www.vox.com/2014/8/19/5942585/40-maps-that-explain-the-roman-empire -«Ο Αύγουστος και το νέο πολίτευμα της Ρώμης», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8827 -Χάρτης, ώστε να διαπιστωθεί η έκταση της αυτοκρατορίας και η ποικιλία των λαών και πολιτισμών που περιείχε. -«Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Ρώμη», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9669 <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Συζήτηση με θέμα: Σύγκριση της ρωμαϊκής πολιτικής προς τους υπηκόους της με την πολιτική του Μ. Αλέξανδρου προς τους λαούς της δικής του αυτοκρατορίας.	2 ώρες
<u>3. Η διάδοση του Χριστιανισμού</u> Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία -Ο Παύλος -Η διάδοση του Χριστιανισμού (απλή αναφορά)	1 ώρα

-Η οργάνωση της Εκκλησίας -Οι διωγμοί <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Για τον Παύλο, προς Κορινθίους επιστολή: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/browse.html?text_id=613 -Για το ρόλο του Παύλου και το ρόλο της ελληνικής γλώσσας στη διάδοση του χριστιανισμού: https://fhw.gr/chronos/07/gr/culture/index57.html <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Ερωτήσεις 1, 2 και 3, σ.143 του βιβλίου. -Σχετικά με τους διωγμούς των Χριστιανών και την προσφορά θυσιών, βλ. δήλωση προσφοράς θυσιών: https://nautilus.arch.uoa.gr/exhibits/exhibit-1-3/ -Εργασία για τη λατρεία του αυτοκράτορα με βάση αρχαίες ελληνικές επιγραφές και άλλες πηγές. Βλ. για παράδειγμα στη βάση αγάλματος από την Αθήνα επιγραφή με αφιέρωση αγάλματος στην αυτοκράτειρα Λιβία ως Θεά: https://nautilus.arch.uoa.gr/exhibits/%ce%b1%cf%86%ce%b9%ce%ad%cf%81%cf%89%cf%83%ce%b7-%ce%b1%ce%b3%ce%ac%ce%bb%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%bf%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%b1%cf%85%cf%84%ce%bf%ce%ba%cf%81%ce%ac%cf%84%ce%b5%ce%b9%cf%81/	
<u>4. 3ος αι. μ.Χ.: Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία σε κρίση</u> <u>5. Κωνσταντίνος. Η μεγάλη στροφή</u> Συνδιδασκαλία των εννοιών με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: -Αίτια της κρίσης του ρωμαϊκού κράτους -Το σύστημα της τετραρχίας <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Χάρτης, ώστε να σημειωθούν οι εισβολές στην αυτοκρατορία και να κατανοηθεί από τους/τις μαθητές/-τριες το σύστημα της τετραρχίας. Για χάρτη, βλ. και: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8591 <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Ερώτηση 2 του βιβλίου. -Σχολιασμός του γλυπτού <i>συμπλέγματος της τετραρχίας</i>, προκειμένου να συναχθούν συμπεράσματα για το πνεύμα και τους στόχους του συστήματος αυτού.	2 ώρες
Σύνολο	37 ώρες

Τα σημειωμένα με έντονη γραφή στον παραπάνω πίνακα προτείνεται να διδαχθούν σε προαιρετική βάση. Η εξαίρεση εννοιών/ενοτήτων από τη διδακτέα ύλη, καθώς και η προαιρετική διδασκαλία κάποιων άλλων, επιτρέπουν στον/στην εκπαιδευτικό να αφιερώσει περισσότερο χρόνο σε εμβάθυνση ή εξειδίκευση, ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

A. Ερευνητικές εργασίες- project: Θέματα ερευνητικών εργασιών με βάση επιλεγμένη προτεινόμενη βιβλιογραφία και δικτυογραφία από τον/την εκπαιδευτικό θα μπορούσαν να αποτελέσουν όλα τα θέματα

που παρουσιάστηκαν, σε μεγαλύτερο όμως βάθος ή χρονική διάρκεια. Παραδειγματικά: Πολιτειακοί θεσμοί, Η αρχαία Μεσόγειος (οικονομικές και πολιτισμικές σχέσεις), Η εξέλιξη των Γραμμάτων, Η επιστημονική πρόοδος, (εστιάζοντας και ειδικότερα σε επιστημονικό πεδίο, πχ. «Η συμβολή των αρχαίων Ελλήνων στην ανάπτυξη της επιστήμης των μαθηματικών»), η αρχαία ελληνική τέχνη (συνολικά, κατά είδος [αρχιτεκτονική, πλαστική, αγγειογραφία, μικροτεχνία] και κατά περίοδο), Η καθημερινή ζωή, Η εκπαίδευση, Η διατροφή, Η ενδυμασία, Η ζωή των παιδιών, Πόλεμοι, Όπλα και τακτικές κ.ά.

Β. Δημιουργία ιστοριογραμμών - χρονολογίων

Τοποθέτηση στον χρόνο γεγονότων της αρχαίας ελληνικής ιστορίας συνολικά ή κατά περίοδο ή κατά τομέα.

Γ. Αφηγηματική ανασύνθεση ιστορικών γνώσεων

Απόδοση μιας φανταστικής ιστορίας που στηρίζεται σε ελεγμένες ιστορικά πληροφορίες. Με βάση προτεινόμενη από τον/την εκπαιδευτικό βιβλιογραφία και δικτυογραφία, ζωντανεύουμε ένα φανταστικό πρόσωπο και του δίνουμε τον λόγο, αναπαριστώντας στοιχεία του βίου της εποχής, γεγονότα, σκέψεις.

Δ. Με οδηγό την τέχνη: Ο αρχαίος ελληνικός κόσμος στην τέχνη.

Ενδεικτικά παραδείγματα: Πτυχές της καθημερινής ζωής των αρχαίων Ελλήνων σε έργα της αρχαίας ελληνικής αγγειογραφίας. Ο αθλητισμός στην αρχαία Ελλάδα μέσα από απεικονίσεις αθλητών και αθλημάτων σε αρχαία αγγεία. Ο Μέγας Αλέξανδρος στην τέχνη: Συγκέντρωση και παρουσίαση ενδεικτικών έργων της παγκόσμιας τέχνης με θέμα τον Μ. Αλέξανδρο, τις εκστρατείες του και την πρόσληψή του στην παγκόσμια μνήμη.

Ε. Δημιουργία σύντομων αρχαιολογικών οδηγιών για χώρους-μνημεία της περιοχής σας.

Ενδεικτικά παραδείγματα: Οδηγός της Κνωσού για παιδιά, Οδηγός της Ακρόπολης της Αθήνας για παιδιά, Οδηγός της Αρχαίας Αγοράς της Αθήνας για παιδιά.

ΣΤ. «Η αρχαιότητα στον λόγο μας». Αναζήτηση της σχέσης των παρακάτω λέξεων και φράσεων, που χρησιμοποιούνται σήμερα στον λόγο μας, με θεσμούς, συνήθειες, στιγμές του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού κόσμου, καταγράφοντας ενδεχόμενη αλλαγή στη χρήση τους.

Ενδεικτικά: μητρόπολη, «αριστίνδην και πλουτίνδην», αριστοκρατία, ολιγαρχία, τύραννος, Μητρώο Αρρένων, λακωνισμός, «δουλεύω σαν είλωτας», «περνώ σπαρτιάτικα», «μέλας ζωμός», «δρακόντεια μέτρα», «σεισάχθεια», «μηδισμός», «μολών λαβέ», Εφιάλτης, «φυλάω Θερμοπύλες», «πάταξον μεν, άκουσον δε», «Αριστείδης ο δίκαιος», δημαγωγός, Ιερός Λόχος, κλασικός, επίγονος, «διαίρει και βασίλευε», «πύρρειος νίκη», «πατρίκιοι και πληβείοι», «Ο Αννίβας προ των πυλών», «ο κύβος ερρίφθη», «διέβη τον Ρουβίκωνα» κ.ά.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ (Ημερήσιου και Εσπερινού)

Για τη διδασκαλία του μαθήματος στη Β΄ Γυμνασίου αξιοποιείται το σχολικό βιβλίο: Ιω. Δημητρουκά, Θουκ. Ιωάννου, *Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία, Β΄ Γυμνασίου*, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

Προτείνεται η αναδιάρθρωση της διδασκαλίας του μαθήματος και η κατάταξη των ενοτήτων των διαφορετικών κεφαλαίων σε τέσσερις ευρύτερες θεματικές. Πιο συγκεκριμένα στις ακόλουθες: Ι) Πολιτικές εξελίξεις στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία ΙΙ) Οικονομία και Κοινωνία στο Μεσαιωνικό Κόσμο ΙΙΙ) Το Βυζάντιο και η Ανατολική Ευρώπη ΙV) Η Ανατολική Μεσόγειος και η Δυτική Ευρώπη στους Μεσαιωνικούς και Νεότερους Χρόνους.

Επίσης, προτείνεται να δοθεί έμφαση σε συγκεκριμένες υποενότητες, ενώ αναμένεται ότι η συνδιδασκαλία ενοτήτων με στενή συνάφεια θα εξοικονομήσει χρόνο, που μπορεί να αφιερωθεί στην εμβάθυνση σε κάποια κεφάλαια και φαινόμενα.

Ι. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Σε αυτή τη θεματική προτείνεται η διδασκαλία των ενοτήτων που περιγράφουν τα γεγονότα από την ίδρυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας έως την Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Προτείνεται να προηγηθεί η παρουσίαση της πολιτικής/στρατιωτικής ιστορίας του Βυζαντίου, ώστε να κατακτηθεί από τους/τις μαθητές/τριες το σύνολο του πλαισίου στο οποίο αναπτύσσονται οι σχέσεις του Βυζαντίου και της ευρύτερης περιοχής, ώστε να μπορέσουν να εμβαθύνουν σε επόμενες ενότητες σε συγκεκριμένες θεματικές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (330-717)

Ι. Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Από τη Ρώμη στη Νέα Ρώμη

Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία:

Μέτρα του Κωνσταντίνου Α΄ για την ανόρθωση του κράτους

Ίδρυση και φυσιολογία της Κωνσταντινούπολης

Η θρησκευτική πολιτική του Κωνσταντίνου

2 ώρες

Υποστηρικτικό υλικό

- Χάρτης του Ρωμαϊκού Κράτους, ώστε να συγκριθεί η θέση της

Κωνσταντινούπολης με αυτή της Ρώμης και να αναδειχθούν τα πλεονεκτήματα της πρώτης σε σχέση με τον νέο προσανατολισμό του κράτους.

- Τοπογραφικός χάρτης της Κωνσταντινούπολης και πηγή του βιβλίου, ώστε να αναδειχθεί ο πολεοδομικός και αρχιτεκτονικός χαρακτήρας της.

Για σχετικό υλικό βλ.: «Βυζαντινή περίοδος», Ελληνική ιστορία στο διαδίκτυο, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού:

<http://www.fhw.gr/chronos/08/gr/gallery/main/others/frame/p2ap1.html>

- Πηγές των σχολικών βιβλίων Ιστορίας της Α΄ Γυμνασίου («Ανεξιθρησκία στην αυτοκρατορία: το Διάταγμα των Μεδιολάνων», 313 μ.Χ.) και της Β΄ Γυμνασίου («Θρησκευτική στάση του Κωνσταντίνου»), προκειμένου να κατανοηθεί και να σχολιαστεί η θρησκευτική πολιτική του Μ. Κωνσταντίνου. Συμπληρωματικά:

- Πηγή: «Χρηματικές παροχές στις εκκλησίες από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο» στο:

<http://www.ime.gr/chronos/08/gr/sources/economy.html>

- Πηγή: «Μια παράδοση για την κτίση της Κωνσταντινούπολης», στο:

https://www.ime.gr/chronos/08/gr/sources/main/civilization.html <u>Προτεινόμενη Δραστηριότητα</u> - Ερώτηση 2 του βιβλίου.	
II. ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
<u>1. Ο Ιουστινιανός και το έργο του</u> Μόνο η υποενότητα γ. Εξωτερική Πολιτική <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης για τη μετακίνηση των πληθυσμών και την επισήμανση των περιοχών εγκατάστασης των γερμανικών φύλων. - Χάρτης προκειμένου να αναδειχτεί η αποκατάσταση της ρωμαϊκής οικουμένης. <i>Για χάρτες, βλ.:</i> Χάρτης με την έκταση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας την εποχή του Τραϊανού, 98-117 μ.Χ. https://www.ime.gr/chronos/07/gr/politics/index.html Χάρτης που δείχνει τα σύνορα της βυζαντινής αυτοκρατορίας στα χρόνια διακυβέρνησης του Μεγάλου Κωνσταντίνου. https://www.ime.gr/chronos/08/gr/gallery/main/others/frame/p1ap1.html Χάρτης με τα σύνορα της βυζαντινής αυτοκρατορίας στο τέλος της βασιλείας του Ιουστινιανού. https://www.ime.gr/chronos/08/gr/gallery/main/others/frame/p6fp1.html - «Στρατιωτικές επιχειρήσεις Ιουστινιανού», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: https://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9311 <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> -Ερώτηση 1 του βιβλίου.	2 ώρες
<u>2. Ο Ηράκλειος και η δυναστεία του (610-717):Εσωτερική μεταρρύθμιση και αγώνας επιβίωσης</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Το Βυζάντιο σε κρίση Η αντεπίθεση του Ηρακλείου Ο θεσμός των Θεμάτων Ο εξελληνισμός του κράτους <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης, ώστε να γίνει αντιληπτή η θεματική οργάνωση της Μ. Ασίας τον 7ο και 9ο αι. - Πηγές του σχολικού βιβλίου, ώστε να αναδειχτεί η λογική της διαίρεσης της αυτοκρατορίας σε <i>θέματα</i>. -Χάρτης με τις εκστρατείες του Ηρακλείου Α΄ εναντίον των Περσών (622-628). https://www.ime.gr/chronos/09/gr/gallery/main/others/p3ap2.html - Υλικό για τον στρατό και τα <i>θέματα</i>, βλ. Για το θεσμό των Θεμάτων: https://www.ime.gr/chronos/09/gr/p/610/main/p4a.html και https://www.ime.gr/chronos/09/gr/glossary/main/th/th8.html	Συνδιδασκαλία με προηγούμενη ενότητα

- «Ο στρατός», «Βυζαντινών πολεμικά», <i>Εξερευνώντας τον κόσμο του Βυζαντίου</i>, Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων: http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=ypomeleti&lang=gr&id=14&sub=613&level=1 - «Οχυρωματικά έργα (κάστρα, οχυρά, πύργοι)», <i>Εξερευνώντας τον κόσμο του Βυζαντίου</i>, Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων: http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=ypomeleti&lang=gr&id=14&sub=32&level=1 <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Ερώτηση 4 του βιβλίου.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΛΑΟΙ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
II. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ	
<u>1. Η εξάπλωση των Αράβων</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Ίδρυση και αρχές του Ισλάμ Η επέκταση των Αράβων-παράγοντες και συνέπειες <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης, ώστε να γίνει αντιληπτή η αραβική επέκταση και η τελική αναχαίτιση στον ευρωπαϊκό χώρο. Η εξάπλωση των Αράβων κατά τον 8ο και 9ο αιώνα. https://www.ime.gr/chronos/09/gr/gallery/main/others/p3cp1.html	1 ώρα
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (717-1025)	
I. ΠΑΓΙΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ Μ. ΑΣΙΑ	
<u>1. Η διαμόρφωση της μεσαιωνικής ελληνικής βυζαντινής αυτοκρατορίας</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Απόκρουση του αραβικού κινδύνου Διοικητικά και οικονομικά μέτρα Ανάκαμψη της οικονομίας <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές του σχολικού βιβλίου για την ανάδειξη των παραπάνω σημείων <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ερωτήσεις 4 και 5 του βιβλίου. - Παιχνίδι ρόλων: Αναπαραστήστε έναν υποθετικό διάλογο ανάμεσα σε δύο υπηκόους του Βυζαντίου την εποχή εφαρμογής των «κακώσεων» του Νικηφόρου Α΄. Ο ένας θεωρεί τα μέτρα του αυτοκράτορα δυσβάσταχτα και άδικα, ενώ ο άλλος τα υπερασπίζεται θεωρώντας τα αναγκαία. Τι πιστεύετε ότι θα έλεγε ο καθένας από τους δύο;	1 ώρα
<u>5. Η Βυζαντινή Εποποιία. Επικοί αγώνες και επέκταση της Αυτοκρατορίας</u> Συνοπτικά. Μόνο οι υποενότητες: α. Αγώνες με τους Άραβες και β. Αγώνες με τους Βουλγάρους	Συνδιδασκαλία με την προηγούμενη ενότητα

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ</u>	
<u>Ι. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ (5ος -10ος αι.)</u>	
<u>2. Ο Καρλομάγνος και η εποχή του</u> Ανάκληση γνώσεων για τη μεγάλη μετανάστευση των λαών και τα κράτη στη Δυτική Ευρώπη. Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Η αυτοκρατορία του Καρλομάγνου και η οργάνωσή της Η διαίρεσή της με τη Συνθήκη του Βερντέν <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης με τα γερμανικά κράτη. - Χάρτης Ευρώπης, ώστε να κατανοηθεί η θέση και η έκταση της αυτοκρατορίας του Καρλομάγνου και των κρατών των διαδόχων του: http://www.medieval europeonline.com/maps/4-1.pdf <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Ερώτηση 1 του βιβλίου.	1 ώρα
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (1025-1453)</u>	
<u>Ι. Η ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ</u>	
<u>1.Η κρίση και οι απώλειες της αυτοκρατορίας κατά τον 11ο αιώνα (1025-1081)</u> Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Τις στρατιωτικές αποτυχίες και ιδιαίτερα τη μάχη του Ματζικέρτ.	1 ώρα
<u>2.Οι Κομνηνοί και η μερική αναδιοργάνωση της αυτοκρατορίας</u> Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Η νίκη των Σελτζούκων στο Μυριοκέφαλο και οι συνέπειές της <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης για τον εντοπισμό των σημείων των συγκρούσεων του βιβλίου. Τα όρια του βυζαντινού κράτους από τα μέσα του 7ου ως τον 9ο αιώνα. https://fhw.gr/chronos/09/gr/gallery/main/others/o2p2.html - Πηγές, σ. 56 σχολικού βιβλίου ή/και άλλες για την ανάδειξη της εσωτερικής πολιτικής των Κομνηνών. <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Ερώτηση 3 του βιβλίου.	Συνδιδασκαλία με την προηγούμενη ενότητα
<u>ΙΙ. ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ</u>	
<u>1.Οι σταυροφορίες και η πρώτη άλωση της Πόλης</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Ορισμός και παράγοντες διαμόρφωσης Οι τρεις πρώτες σταυροφορίες (συνοπτικά) Η τέταρτη σταυροφορία	1 ώρα

<u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές: «Ο πάπας κηρύσσει τη Σταυροφορία», στο: Ιστορία του Μεσαιωνικού και Νεότερου κόσμου, Β΄ Λυκείου (Γενικής Παιδείας): http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B131/756/4972,22661/ - «Η Έφοδος, η Κατάληψη και η Λεηλασία της Πόλης», στο: Οι Σταυροφορίες και η πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204, - Χάρτης Σταυροφοριών, Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8975 -Επιπλέον πληροφορίες για την Δ΄ Σταυροφορία: https://helios.eie.gr/helios/bitstream/10442/12745/1/kathimerini_7_27.pdf <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Ένας χωρικός από τη Δύση εξηγεί σε συγχωριανό του τους λόγους για τους οποίους θα συμμετάσχει σε μία Σταυροφορία.	
III. ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΓΗ ΣΤΟΥΣ ΟΘΩΜΑΝΟΥΣ	
<u>1. Εξάπλωση των Τούρκων και τελευταίες προσπάθειες για ανάσχεσή τους</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Οι Οθωμανοί και οι κατακτήσεις τους Προσπάθειες ανάσχεσης των Οθωμανών <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - «Η εξάπλωση των Οθωμανών», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9360 <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ερώτηση 1 του βιβλίου. - Παιχνίδι ρόλων: Αφού χωριστείτε σε δύο ομάδες, αναπαραστήστε την επιχειρηματολογία υπέρ και κατά της ευρωπαϊκής βοήθειας και παρουσίας στην Πόλη τις παραμονές της Άλωσης.	1 ώρα
<u>2. Η Άλωση της Πόλης</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Πολιορκία και άλωση της Πόλης Οι συνέπειες Η βυζαντινή πνευματική κληρονομιά <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> Πηγές: - «Στιγμιότυπα από την πολιορκία της Πόλης», στο: Ιστορία του Μεσαιωνικού και Νεότερου κόσμου, Β΄ Λυκείου (Γενικής Παιδείας): http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B131/756/4973,22668/ -«Η απάντηση των Ελλήνων στις προτάσεις των Τούρκων για την παράδοση της Κωνσταντινούπολης», στο: Ιστορία του Μεσαιωνικού και Νεότερου κόσμου, Β΄ Λυκείου (Γενικής Παιδείας): http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B131/756/4973,22668/ -Υστατες προσπάθειες σωτηρίας	2 ώρες

https://www.ime.gr/chronos/10/gr/p/pb9/pb9a.html -Η άλωση της Κωνσταντινούπολης https://www.ime.gr/chronos/10/gr/p/pb9/pb9b.html -Μετά την άλωση https://www.ime.gr/chronos/10/gr/p/pb9/pb9c.html <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Μελετώντας το παρακάτω υλικό, καταγράψτε και συζητήστε τα συμπεράσματά σας για τις αντιλήψεις και τα συναισθήματα, που απηχούν έργα της λαϊκής παράδοσης για την Άλωση. «Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Θρήνοι, θρύλοι, παραδόσεις», Μαθησιακό Αντικείμενο, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8801	
---	--

II.ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σε αυτή την ενότητα προτείνεται η διδασκαλία των εννοιών που αναδεικνύουν πτυχές της κοινωνικής και οικονομικής ζωής στο Βυζάντιο. Μετά την παρουσίαση της πολιτικής/στρατιωτικής ιστορίας του Βυζαντίου, οι μαθητές/τριες αναμένεται να εμβαθύνουν σε φαινόμενα που επηρέασαν τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις. Στο ίδιο πλαίσιο θα πρέπει να ενταχθεί και η διδασκαλία εννοιών που σχετίζονται με τον πολιτισμό του Βυζαντίου, ιδιαίτερα την αρχιτεκτονική και τις εικαστικές τέχνες (ψηφιδωτά, τοιχογραφίες, φορητές εικόνες). Μέσα από αυτή την προσέγγιση, οι μαθητές/τριες θα εμβαθύνουν περισσότερο σε θέματα που σχετίζονται με τη νομοθεσία, την τέχνη αλλά και τις κοινωνικές συγκρούσεις με κοινωνικό/πνευματικό υπόβαθρο (π.χ. η Στάση του Νίκα, η Εικονομαχία). Θα μπορέσουν να μελετήσουν και να συγκρίνουν διαφορετικά συστήματα κοινωνικής διαστροφής ανάμεσα στο Βυζάντιο (θεσμός της πρόνοιας) και τη Μεσαιωνική Δύση (φειδωδρχία). Επιπλέον, θα εξεταστούν συνολικά οι εξελίξεις στο εμπόριο και την οικονομία της ευρύτερης περιοχής. Η συνεξέταση σχετικών φαινομένων αναμένεται να εξοικονομήσει χρόνο και να βοηθήσει στην εμβάθυνση σε ορισμένα θέματα, που άπτονται της κοινωνίας και της οικονομίας του Βυζαντίου και της ευρύτερης περιοχής, ενώ οι μαθητές/τριες θα διακρίνουν τους τρόπους που επηρεάζεται η καθημερινή ζωή από τις εξελίξεις στους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας.

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (330-717)</u>	
<u>II. ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ</u>	
<u>1. Ο Ιουστινιανός και το έργο του</u> Διδασκαλία των υποεννοιών α. Η πολιτική του Ιουστινιανού, β. Εσωτερική πολιτική και δ. Κτίσματα και Αγία Σοφία με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Η πολιτική του Ιουστινιανού Εσωτερική πολιτική Κτίσματα και Αγία Σοφία Προτείνεται να αφιερωθεί μία ώρα για κάθε υποενότητα και να υπάρξει συνδιδασκαλία της υποενότητας δ. Κτίσματα και Αγία Σοφία με την ενότητα 4.Εικαστικές Τέχνες και Μουσική του πέμπτου κεφαλαίου.	3 ώρες

<u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές για τα γεγονότα της «Στάσης του Νίκα» (επιλογή από τις προτεινόμενες στο βιβλίο εκπαιδευτικού). - Εικόνες του ναού της Αγίας Σοφίας, προκειμένου να γίνει αντιληπτός ο νέος αρχιτεκτονικός τύπος, οι αρχιτεκτονικές καινοτομίες. Για σχετικό υλικό, βλ.: - Αγία Σοφία από την Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού: http://constantinople.ehw.gr/forms/fLemmaBodyExtended.aspx?lemmaID=11761 και https://ime.gr/chronos/09/gr/pl/867/t/main/t10bm.html - Πηγή: «Ο ρόλος της ελληνικής γλώσσας» στο: http://www.ime.gr/chronos/08/gr/sources/economy.html (στην κατηγορία «Πολιτική») <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ερωτήσεις 2 και 3 του βιβλίου. - Συζήτηση για τη σημασία της κωδικοποίησης του ρωμαϊκού δικαίου.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ	
<u>4. Εικαστικές Τέχνες και Μουσική</u> Προτείνεται συνδιδασκαλία με την υποενότητα δ. Κτίσματα και Αγία Σοφία του πρώτου κεφαλαίου με έμφαση σε: -Αρχιτεκτονική -Γλυπτική και ζωγραφική (τοιχογραφίες, ψηφιδωτά, φορητές εικόνες) <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Τέχνη, βλ. «Βυζαντινές εικόνες», Συλλογές. Φορητές εικόνες και ξυλόγλυπτα, Βυζαντινό και Χριστιανικό Εικονικό Μουσείο: http://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.collections&c=9 - Βυζαντινή Ζωγραφική, Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου: http://www.xanthi.ilsp.gr/istos/frames/eisagogi.htm -Καλλιτεχνική δημιουργία: https://www.culture.gov.gr/mystras-edu/art/index.html <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ερωτήσεις 2, 3 και 4 του βιβλίου.	Συνδιδασκαλία με την ενότητα 1.δ του πρώτου κεφαλαίου
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΛΑΟΙ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
II. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΣΛΑΜ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ	
<u>2.Το εμπόριο και ο πολιτισμός του Ισλάμ</u> Διδασκαλία των ενοτήτων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Το εμπόριο των Αράβων, ιδιαίτερα σε σχέση με το βυζαντινό εμπόριο (βλ. υποστηρικτικό υλικό). Γράμματα και τέχνες, ιδιαίτερα τη σχέση με τον ελληνικό κλασικό πολιτισμό, όπως φαίνεται στην πηγή «Ο Μαμούν και η ελληνική παιδεία»	2 ώρες

<u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Για το διεθνές εμπόριο Η πηγή στη σελίδα 10 του βιβλίου, Νόμισμα και εξωτερικό εμπόριο - Εικαστικά έργα αραβικής τέχνης, ώστε να επισημανθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να συγκριθούν με τα έργα βυζαντινής τέχνης που εξετάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Για σχετικό υλικό, βλ.: - «Ισλαμική τέχνη», Μουσείο Μπενάκη: https://www.benaki.org/index.php?option=com_collections&view=collection&id=7&lang=el και «Discover Islamic art», Museum with no frontiers: http://www.discoverislamicart.org/index.php Βυζάντιο και Ισλάμ, έκθεση του Μητροπολιτικού Μουσείου Νέας Υόρκης https://www.metmuseum.org/exhibitions/listings/2012/byzantium-and-islam - «Πολιτιστικές επιδράσεις Βυζαντινών και Αράβων», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8973 <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Κατάρτιση πίνακα στον οποίο να παρουσιάζεται ανά τομέα η συμβολή των Αράβων στον ευρωπαϊκό πολιτισμό.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (717-1025)	
Ι. ΠΑΓΙΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ Μ. ΑΣΙΑ	
<u>5. Η Βυζαντινή Εποποιία. Επικοί αγώνες και επέκταση της Αυτοκρατορίας</u> Μόνο το γ. Οικονομικές συνέπειες των πολέμων.	Συνδιδασκαλία με την προηγούμενη ενότητα
<u>2.Η μεταβατική εποχή: Οι έριδες για τη λατρεία των εικόνων</u> Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στις συνέπειες της Εικονομαχίας (υποενότητα ε)	1 ώρα
<u>3.Η βασιλεία του Μιχαήλ Γ΄ και η αυγή της Νέας Εποχής</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Ίδρυση της Σχολής της Μαгнаύρας Ενδιαφέρον για τους κλασικούς Επική ποίηση <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Απόσπασμα από τη <i>Βιβλιοθήκη</i> του Φωτίου για τους αρχαίους Έλληνες ιστορικούς στο: http://www.ime.gr/chronos/09/gr/sources/index.html (κατηγορία «Πνευματικός κόσμος») <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ερώτηση 5 του βιβλίου. -Εξέταση του ποιήματος ο Διγενής από ιστορική σκοπιά. Από το βιβλίο της Β΄ Γυμνασίου Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας:	1 ώρα

https://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2246/Keimena-Neoellinikis-Logotechnias_BGymnasiou_html-empl/indexe_1.html	
II. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	
<u>1.Οι εξελίξεις στην οικονομία και την κοινωνία</u> Διδασκαλία με έμφαση στα εξής σημεία: Οι κοινωνικές τάξεις της υπαίθρου Η ανάπτυξη των πόλεων και τα αστικά κοινωνικά στρώματα <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές του σχολικού βιβλίου για την ανάδειξη των παραπάνω. - «Οικονομία και κοινωνία στο Βυζάντιο», Μαθησιακά Αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9644 - Για τους Οικοδόμους – Κτίστες – Μαϊστορες – Εργάτες και την οργάνωση σε συντεχνίες: https://www.culture.gov.gr/mystras-edu/craft/01.html - Για τις βυζαντινές πόλεις: https://www.culture.gov.gr/mystras-edu/history/15.html <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Παιχνίδι ρόλων: Ένας Βυζαντινός αγρότης απευθύνεται στον αυτοκράτορα, παρουσιάζοντας τα προβλήματα που αντιμετωπίζει και ζητώντας την προστασία της πολιτείας.	1 ώρα
<u>2.Η νομοθεσία της Μακεδονικής Δυναστείας και η σύγκρουσή της με τους «δυνατούς»</u> Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στους νόμους και τον αγώνα κατά των δυνατών (υποενότητα β).	Συνδιδασκαλία με την προηγούμενη ενότητα
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	
I. Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ (5ος -10ος αι.)	
<u>2.Η φεουδαρχία στη Δυτική Ευρώπη</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα θέματα: Συνθήκες διαμόρφωσης της φεουδαρχίας Χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> -Οι Φράγκοι μεταφύτευσαν στο πριγκιπάτο της Αχαΐας τους δυτικούς θεσμούς, ανάμεσα στους οποίους και τη φεουδαρχία. https://www.ime.gr/chronos/projects/fragokratia/gr/image_gallery/ach_im7.html -Κοινωνία και τέχνη στη βενετική Κρήτη https://www.byzantinemuseum.gr/el/permanentexhibition/from_Byzantium_to_Modern_Era/society_art_in_Venetian_Crete/ - Η Ενετική κυριαρχία και οι Γραικοί	1 ώρα

https://www.byzantinemuseum.gr/el/permanentexhibition/from Byzantium to Modern Era/Venetian Rule&the Greeks/ <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> Να διερευνηθεί σε ομαδική εργασία η εφαρμογή του φεουδαρχικού συστήματος στον ελλαδικό χώρο.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (1025-1453)</u>	
<u>Ι. Η ΞΕΑΣΘΕΝΗΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ</u>	
<u>3.Οι Κομνηνοί και η μερική αναδιοργάνωση της αυτοκρατορίας</u> Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα θέματα: Εσωτερική πολιτική Θεσμός της Πρόνοιας (βλ. γραπτή πηγή Πρόνοιες, στρατός και χωρικοί, σ. 56 του βιβλίου). <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> -Ερώτηση 3 του βιβλίου (σ. 56) -Να συγκριθεί ο θεσμός της Πρόνοιας στο Βυζάντιο με το θεσμό της φεουδαρχίας στη δυτική Ευρώπη.	1 ώρα
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ</u>	
<u>1.Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση: Η οικογενειακή ζωή Το σχολείο Η ασθένεια, η ιατρική και κοινωνική περίθαλψη Η κατοικία Η ενδυμασία και η μόδα Η διατροφή Η ψυχαγωγία <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> Πηγές στην επιλογή κοινωνία: https://www.ime.gr/chronos/09/gr/sources/index.html - Σπίτια, εξοπλισμός σπιτιού, διατροφή, ενδυμασία, κόσμηση, βλ. «Τα εν οίκω ... εν δήμω», <i>Εξερευνώντας τον κόσμο του Βυζαντίου</i>, Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων: http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=meleti&lang=gr&id=21&level=1 - Γέννηση, βάπτισμα, γάμος, θάνατος, ταφή, βλ. «Έθιμα των βυζαντινών», <i>Εξερευνώντας τον κόσμο του Βυζαντίου</i>, Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων: http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=meleti&lang=gr&id=7&level=1 - Ψυχαγωγία, βλ. «Η κοινωνική ζωή στο Βυζάντιο», <i>Εξερευνώντας τον κόσμο του Βυζαντίου</i>, Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων:	2 ώρες

<http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=meleti&lang=gr&id=1&level=1>

Εμβάθυνση για τον εκπαιδευτικό-Υποστηρικτικό υλικό

Στο Η Καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο (επιστημ. επιμ. Χ. Αγγελίδη), Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών: 1988, προσβάσιμο εδώ:

<https://helios.eie.gr/helios/handle/10442/3757>

Ιδιαίτερα: -Δ. Μίσσιου, Η Πολιτική στην καθημερινή ζωή του Βυζαντίου. Οι Βένετοι στασιώτες στην εποχή του Ιουστινιανού

Λ. Μαυρομάττης, Όψεις της Φιλανθρωπίας στο Βυζάντιο

Β. Βλυσίδου κ.ά., Η εξέλιξη της οικογενειακής ζωής των βυζαντινών

Α. Λαμπροπούλου, Οι πανήγυρες στην Πελοπόννησο κατά τη Μεσαιωνική εποχή

Α. Μαρκόπουλος, Η οργάνωση του σχολείου. Παράδοση και εξέλιξη

Θ. Δετοράκης, Ο γυναικείος καλλωπισμός

Προτεινόμενες δραστηριότητες

Βλ. Δ.Μακρή, «Η καθημερινή βυζαντινή αυλή»: Μια εναλλακτική διδακτική προσέγγιση στο πλαίσιο του δημιουργικού σχολείου, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων τ.10, σ.99, προσβάσιμο εδώ:

<https://www2.iep.edu.gr/wp-content/uploads/2025/02/%CE%95%CE%95%CE%98-%CF%84%CE%B5%CF%8D%CF%87%CE%BF%CF%82-10.pdf>

III.ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στην ενότητα αυτή συγκεντρώνονται όλα τα κεφάλαια που αφορούν τις σχέσεις του Βυζαντίου με λαούς της Ανατολικής Ευρώπης (Σλάβοι, Βούλγαροι, Μοραβοί, Ρώσοι), τη διαδικασία εκχριστιανισμού τους και την εξέλιξη των σχέσεων αυτών. Είναι σημαντικό να αναδειχθούν τα εργαλεία που αξιοποιήθηκαν από τη Βυζαντινή αυτοκρατορία σε σχέση με αυτούς τους λαούς, ώστε να κατανοηθεί και ιστορικά η στενή σχέση μεταξύ των λαών της Ανατολικής Ευρώπης μέχρι και σήμερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΛΑΟΙ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

I. Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

1.Οι Σλάβοι και οι σχέσεις τους με το Βυζάντιο

Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία:

Ο όρος Σκλαβηνίες

Εκχριστιανισμός και αφομοίωση των Σλάβων

Υποστηρικτικό υλικό

- Χάρτες, προκειμένου να εντοπιστούν οι Σκλαβηνίες αλλά και η ίδρυση και επέκταση του βουλγαρικού κράτους.

- Πηγές, «Οι Σλάβοι τον 6ο αιώνα (για την κατάσταση το 581)» και «Επιδρομές τον 6ο αι.», στο:

1 ώρα

http://www.ime.gr/chronos/08/gr/sources/economy.html (κατηγορία «Κοινωνία») - «Οι Σλάβοι», Μαθησιακά αντικείμενα. Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9386	
<u>2.Οι Βούλγαροι και οι σχέσεις τους με το Βυζάντιο</u> Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στο θέμα: Σχέσεις με το Βυζάντιο	1 ώρα
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (717-1025)</u>	
<u>Ι. ΠΑΓΙΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ Μ. ΑΣΙΑ</u>	
<u>4. Η διάδοση του Χριστιανισμού στους Μοραβούς και τους Βουλγάρους</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Η πορεία εκχριστιανισμού των Μοραβών και η σημασία της Ο εκχριστιανισμός των Βουλγάρων Το Σχίσμα του 867 <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Διαδραστική εφαρμογή, «Η αποστολή εκχριστιανισμού των Σλάβων», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9642 - «Οι διαφορές των δύο εκκλησιών», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9641 <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ερωτήσεις 2 και 3 του βιβλίου.	1 ώρα
<u>6. Η ίδρυση, η εξέλιξη και ο εκχριστιανισμός του Ρωσικού Κράτους</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Η διαμόρφωση του έθνους των Ρώσων Η ηγεμονία του Κιέβου και οι αποτυχημένες επιθέσεις κατά της Κωνσταντινούπολης Εκχριστιανισμός των Ρώσων <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - «Η ιεραποστολή στη Ρωσία», Θεματικές κατηγορίες, Ιστορικά θέματα, <i>Ιστορικές μελέτες της Ιεράς Μονής</i> , Ιερά Μονή Παντοκράτορος Μελισσοχωρίου: http://www.impantokratoros.gr/ierapostolh-rosia.el.aspx <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Με βάση τις πληροφορίες της ενότητας για τις σχέσεις Βυζαντίου-Ρώσων, αλλά και τα αποτελέσματα του εκχριστιανισμού των Ρώσων στις σχέσεις των δύο λαών, προσπαθήστε να μαντέψετε τις σκέψεις	1 ώρα

και τα συναισθήματα της Άννας στη διάρκεια του ταξιδιού της στη Χερσώνα, για να παντρευτεί τον Βλαδίμηρο και γράψτε τη σχετική αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο.	
--	--

IV. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Στην ενότητα αυτή συγκεντρώνονται όλες οι ενότητες και υποενότητες που αφορούν τις σχέσεις του Βυζαντίου και αργότερα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των κτήσεων της Ενετικής Δημοκρατίας με τα κράτη που αναπτύσσονται στη δυτική Ευρώπη. Είναι σημαντικό να αναδειχθεί ότι η κυριαρχία της Δύσης δεν υπήρξε δεδομένη σε όλη αυτή την ιστορική περίοδο αλλά, αντιθέτως, την περίοδο ακμής της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, το σημαντικότερο κέντρο πολιτικής ισχύος και πολιτισμού ήταν η Κωνσταντινούπολη. Σταδιακά αντιστράφηκε αυτή η σχέση σε διάφορες ιστορικές περιόδους. Πιο συγκεκριμένα από την εμπλοκή των ιταλικών πόλεων στα θέματα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας έως την Πρώτη Άλωση, περίοδο που συμπίπτει με την ανάπτυξη και τη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού πολιτισμού αρχίζει να αντιστρέφεται η σχέση Ανατολής-Δύσης και σταδιακά η έννοια της Ανατολής γίνεται συνώνυμο της παρακμής στη δυτική σκέψη. Η συνεξέταση των ενοτήτων αυτών αναμένεται να διευκολύνει την ταχύτερη αφομοίωση των συγκεκριμένων ενοτήτων και κατ' επέκταση την εξοικονόμηση διδακτικών ωρών.

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (717-1025)</u>	
<u>I. ΠΑΓΙΩΣΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ Μ. ΑΣΙΑ</u>	
<u>7. Σχέσεις Βυζαντίου-Δύσης. Αγώνες για τη διατήρηση των ιταλικών κτήσεων</u> Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας Είναι σημαντικό να αναδειχθεί η πολυπλοκότητα της κατάστασης στην Ιταλική χερσόνησο και τη Σικελία την περίοδο της μεγάλης ακμής του Βυζαντίου αλλά και η εξέλιξη των σχέσεων, που σταδιακά οδήγησαν στην αντιστροφή της σχέσης Ανατολής (Βυζαντίου) και δυτικής Ευρώπης.	1 ώρα
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (1025-1453)</u>	
<u>I. Η ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ</u>	
<u>3. Η ενετική οικονομική διεξόδωση και το σχίσμα των Εκκλησιών</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Εμπορικά προνόμια στους Βενετούς και οι συνέπειες για την αυτοκρατορία Το Σχίσμα των δύο Εκκλησιών <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης του Βυζαντινού κράτους, για να εντοπιστούν οι περιοχές όπου αναπτύχθηκε η εμπορική δραστηριότητα των ιταλικών ναυτικών πόλεων σύμφωνα με το χρυσόβουλο του 1082 (πηγή του βιβλίου).	1 ώρα

- «Το Σχίσμα των Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως και Ρώμης», Μαθησιακά αντικείμενα, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8820 <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ερωτήσεις 1 και 3 του βιβλίου. - Παιχνίδι ρόλων: δύο ομάδες μαθητών/τριών αναλαμβάνουν τους ρόλους εκπροσώπων των δύο Εκκλησιών και υποστηρίζουν το σκεπτικό και τις ενέργειες των Εκκλησιών τους, που οδήγησαν στο Σχίσμα.	
II. ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ	
<u>2. Η περίοδος της Λατινοκρατίας και τα ελληνικά κράτη</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα θέματα: Λατίνοι και Έλληνες Νέα ιδεολογία και ανάκτηση της Πόλης <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> Υστεροβυζαντινή περίοδος: Το Βυζάντιο και η Δύση μετά τη Δ' Σταυροφορία https://www.benaki.org/index.php?option=com_greekhistory&view=videocategory&id=23&Itemid=1060&lang=el - Χάρτης για τον εντοπισμό των λατινικών και των ελληνικών κρατών. - Ιστοσελίδα «Καστροπολιτεία του Μυστρά» (εικονικές πρωτογενείς πηγές, πληροφοριακό υλικό και παιχνίδι γνώσεων για παιδιά Γυμνασίου): https://www.culture.gov.gr/mystras-edu/history/03.html - «Θεσσαλονίκη-Μυστράς. Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος», «Πολιτιστικές διαδρομές», <i>Εξερευνώντας τον κόσμο του Βυζαντίου</i>, Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων: http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=monument&lang=gr&id=5&sub=651&sub2=292# <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Αναζητήστε και παρουσιάστε κατάλοιπα της λατινικής παρουσίας (κάστρα, τοπωνύμια κ.ά.) στην περιοχή σας.	2 ώρες
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΤΕΡΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ (15ος -18ος αι.)	
I. ΟΙ ΑΝΑΚΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	
<u>1. Οι ανακαλύψεις</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Τα κίνητρα και οι προϋποθέσεις Τα εξερευνητικά ταξίδια Η τύχη των προκολομβιανών πολιτισμών Συνέπειες των ανακαλύψεων	2 ώρες

<u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτες του σχολικού βιβλίου. - Πηγή, εικόνα και γράφημα του σχολικού βιβλίου για τη δημογραφική εξέλιξη του ιθαγενούς πληθυσμού της Κεντρικής Αμερικής, για να διαπιστωθεί η συμπεριφορά των Ευρωπαίων στους γηγενείς της αμερικανικής ηπείρου. - Γράφημα τιμών, σχεδιάγραμμα του σχολικού βιβλίου και άλλες πηγές και εικόνες, για να διαπιστωθούν οι συνέπειες των ανακαλύψεων για την οικονομία και την κοινωνία της Ευρώπης. <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Συζήτηση για τη συμπεριφορά των Ευρωπαίων απέναντι στους γηγενείς κατοίκους της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής.	
<u>2.Αναγέννηση και Ανθρωπισμός</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Το νόημα του όρου Αναγέννηση (ορισμός) Μια νέα εικόνα του κόσμου Ο Ανθρωπισμός (ορισμός) Ο οικουμενικός άνθρωπος (ορισμός) Η συμβολή των Ελλήνων λογίων Η γέννηση του τυπωμένου βιβλίου και η διάδοση της Αναγέννησης (απλή αναφορά) <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές για την ανάδειξη των παραπάνω σημείων. Οι Έλληνες λόγιοι στη Δύση και η πρώτη γραμματική της κοινής: https://www.elia.org.gr/research-tools/history-of-the-greek-language/after-the-fall/greek-scholars-in-the-west/ Ιστορία της Ελληνικής Τυπογραφίας: https://www.ascsa.edu.gr/research/gennadius-library-gr/history-of-greek-printing-gr/history-of-greek-printing-details-gr <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Με βάση (δύο ή περισσότερα) επιλεγμένα έργα ζωγραφικής από τον Μεσαίωνα και την Αναγέννηση, προσπαθήσετε να εντοπίσετε τις μεταξύ τους διαφορές και να τις συνδέσετε με την αντίληψη του κόσμου που χαρακτηρίζει την κάθε περίοδο. Για σχετικό υλικό, βλ.: Τα έργα τέχνης στο Μουσείο Uffizi στη Φλωρεντία: https://www.uffizi.it/en/artworks - Με βάση τα στοιχεία της ενότητας, προσπαθήστε να φανταστείτε πώς βλέπει τον εαυτό του και τον κόσμο ο άνθρωπος της Αναγέννησης.	2 ώρες
<u>3.Η Θρησκευτική Μεταρρύθμιση</u>	Συνδιδασκαλία με την προηγούμενη ενότητα

Συνοπτική διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: Η κρίση στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και οι «ανθρωπιστές» Η προτεσταντική μεταρρύθμιση (ορισμός, κύριος εκφραστής) Οι αντιδράσεις της ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας Η Ευρώπη μετά τη μεταρρύθμιση (απλή αναφορά με χάρτη) <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Εικόνα «Το πλοίο των τρελών» (σχολικό βιβλίο). - Χάρτης της Ευρώπης για τον εντοπισμό της κατανομής Ρωμαιοκαθολικών και Προτεσταντών (σχολικό βιβλίο). <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Ερώτηση 1 του σχολικού βιβλίου.	
<u>4. Πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις από τον 15ο ως τον 18ο αιώνα</u> Συνοπτική παρουσίαση της ενότητας, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν τα ακόλουθα σημεία: Δημογραφική εξέλιξη της Ευρώπης Ανάπτυξη εμπορίου και βιοτεχνίας, αρχές βιομηχανικής επανάστασης Κοινωνικές τάξεις Εθνικά κράτη και πολιτεύματα κατά τα μέσα του 18ου αι. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης κρατών και πολιτευμάτων στη Δυτική Ευρώπη και Ρωσία το 18ο αι., στο Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία. Από τα μέσα του 18ου αι. ως τις αρχές του 21ου αι. Γ΄ Γυμνασίου, Αθήνα 2007: http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/264 - Πηγές του σχολικού βιβλίου ή/και άλλες για την ανάδειξη των παραπάνω σημείων. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Να αναγνωρίσετε και να συζητήσετε τις αντιλήψεις για την άσκηση της εξουσίας που εκφράζουν ο Ι. Μποσνέ και ο Τζον Λοκ στις πηγές του σχολικού βιβλίου. - Να τεκμηριώσετε γιατί ο νόμος περί Προσωπικής Ασφάλειας («Habeas corpus», 1679) και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων («Bill of Rights», 1689) (σχολικού βιβλίου) αποτελούν ορόσημα στην ιστορία της εξέλιξης των πολιτικών αντιλήψεων.	2 ώρες
<u>II. Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟ ΒΕΝΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ</u> Συνοπτική παρουσίαση της ενότητας, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν τα ακόλουθα σημεία: Συνθήκες κατάκτησης Βενετών και Οθωμανών Ρόλος της Εκκλησίας Θεσμός των κοινοτήτων	2 ώρες

Φαναριώτες Αρματολοί και κλέφτες Οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές από το 17ο αι. Παροικίες Παιδεία και Νεοελληνικός Διαφωτισμός <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης για τις παροικίες, στο «Έλληνες της Διασποράς», Βουλή των Ελλήνων, σ.12: http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/CD_1-115.pdf - Πηγές του σχολικού βιβλίου ή/και άλλες για την ανάδειξη των παραπάνω σημείων. - Παρουσίαση με επιλογές από την ενότητα «...Εικόνες από την Κοινωνία και τον πολιτισμό στην Οθωμανική αυτοκρατορία», «Οθωμανική περίοδος», Ελληνική Ιστορία στο διαδίκτυο, Ι.Μ.Ε.: http://www.fhw.gr/chronos/11/el/gr/ και ειδικότερα, «Άνθρωποι και χρήμα. Στιγμές από την οικονομική και κοινωνική ζωή στην οθωμανική αυτοκρατορία», Οθωμανική περίοδος, Ελληνική ιστορία στο διαδίκτυο, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: http://www.ime.gr/chronos/11/pct/gr/ <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα:</u> - Συγκεντρώστε τους όρους (πληθυσμιακές ομάδες, θεσμοί, αξιώματα, δραστηριότητες, παράγοντες φθοράς, κ.ά.) που αφορούν τον Ελληνισμό κατά την οθωμανική περίοδο. - Συζητήστε για το Δομήνικο Θεοτοκόπουλο και την παρουσία του στην Κρήτη και τη Βενετία, βλ. σχετικό υλικό, Του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου Τιμής και Μνήμης Χάριν για τα 400 χρόνια από το θάνατο του, Εθνική Πинаκοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου: https://www.nationalgallery.gr/wp-content/uploads/2021/10/theotokopoulos_both.pdf	
Σύνολο	40 ώρες

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Α. Ερευνητικές εργασίες-project: Θέματα ερευνητικών εργασιών με βάση επιλεγμένη προτεινόμενη βιβλιογραφία και δικτυογραφία από τον/την εκπαιδευτικό θα μπορούσαν να αποτελέσουν όλα τα θέματα που παρουσιάστηκαν σε μεγαλύτερο όμως βάθος ή χρονική διάρκεια. Ενδεικτικά παραδείγματα:

- Ο κόσμος των Βαλκανίων (προέλευση βαλκανικών πληθυσμών, εμφάνιση, εγκατάσταση, δημιουργία κρατών, σχέσεις με το Βυζάντιο, πολιτισμός, επιβολή οθωμανικής κυριαρχίας κ.ά.).
- Ο εκχριστιανισμός των βαλκανικών λαών και των Ρώσων. Στόχοι, διαδικασία και συνέπειες των ενεργειών των Βυζαντινών.

-Όψεις της ζωής των Βυζαντινών (Η καθημερινή ζωή, Η εκπαίδευση, Η διατροφή, Η ενδυμασία, Πόλεμοι, Όπλα και πολεμικές τακτικές κ.ά.).

-Τα σύνορα του Βυζαντινού κράτους (Συγκέντρωση, υπομνηματισμός και σύγκριση χαρτών του βυζαντινού κράτους από την περίοδο του Ιουστινιανού έως την πτώση της Κωνσταντινούπολης (6ος-15ος αι.).

-Η Βυζαντινή τέχνη (συνολικά, κατά είδος [αρχιτεκτονική, ζωγραφική, μικροτεχνία], κατά περίοδο).

-Παρουσίαση της εξέλιξης της Ευρώπης από τον 5ο αι. μέχρι τον 18ο αι. (εξέλιξη κατά περιοχές με βάση την επικράτεια των σύγχρονων κρατών).

-Τοπική ιστορία: Παρουσίαση της περιοχής των μαθητών/-τριών κατά την οθωμανική περίοδο (οικιστικό δίκτυο, διοικητική διαίρεση, κοινωνία, οικονομία, πνευματική ζωή κ.ά.).

-Ο δρόμος του νερού (Νερό και οικισμένο περιβάλλον, οι υποδομές, οι κρήνες, τα δοχεία, το λουτρό, η κάθαρση (εξαγνισμός), ο παράδεισος).

<https://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.thematic-routes&t=1>

-Η γυναίκα στο Βυζάντιο (Γυναίκες και Χριστιανισμός, Η καθημερινή ζωή, Ο καλλωπισμός, Οι κοινωνικές τάξεις, Τα επαγγέλματα, Η κοινωνική άνοδος).

<https://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.thematic-routes&t=2>

Β. Δημιουργία ιστοριογραφιών-χρονολογίων

Τοποθέτηση στον χρόνο γεγονότων της Μεσαιωνικής Ιστορίας συνολικά ή κατά περίοδο ή κατά τομέα.

Γ. Αφηγηματική ανασύνθεση ιστορικών γνώσεων

Απόδοση μιας φανταστικής ιστορίας που στηρίζεται σε ελεγμένες ιστορικά πληροφορίες. Με βάση προτεινόμενη από τον/την εκπαιδευτικό βιβλιογραφία και δικτυογραφία, ζωντανεύουμε ένα φανταστικό πρόσωπο και του δίνουμε τον λόγο, αναπαριστώντας στοιχεία του βίου της εποχής, γεγονότα, σκέψεις.

Δ. Δημιουργία σύντομων αρχαιολογικών οδηγιών για βυζαντινούς χώρους-μνημεία της περιοχής σας

Ενδεικτικά παραδείγματα: Περίπατος στις βυζαντινές εκκλησίες της Αθήνας. Οδηγός για παιδιά, Η βυζαντινή Καστοριά. Οδηγός για παιδιά, Τα φραγκικά κάστρα της Πελοποννήσου. Οδηγός για παιδιά, Το Ενετικό Ηράκλειο. Οδηγός για παιδιά.

ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
(Ημερήσιου και Εσπερινού)

Για τη διδασκαλία του μαθήματος στη Γ' Γυμνασίου αξιοποιείται το σχολικό βιβλίο: Ευ. Λούβη, Δημ. Ξιφαρά, Νεότερη και Σύγχρονη ιστορία, Γ' Γυμνασίου, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».

Ενότητες	Ώρες
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Ενότητα 1. Η εποχή του Διαφωτισμού Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Το κίνημα του Διαφωτισμού, οι κυριότεροι εκπρόσωποι και τρόποι διάχυσης των διαφωτιστικών ιδεών <u>Λέξεις κλειδιά:</u> λογική (ορθολογισμός), διάκριση εξουσιών, κοινωνικό συμβόλαιο, εγκυκλοπαίδεια, φωτισμένη δεσποτεία <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Εικαστική πηγή Γκ. Λεονιέ, Ο Ντ' Αλαμπέρ διαβάζει την Εγκυκλοπαίδεια στο σαλόνι της μαντάμ Ζοφρέν, προκειμένου να κατανοηθεί η αντιμετώπιση των διαφωτιστικών ιδεών από τα ανώτερα μορφωμένα κοινωνικά στρώματα. - «Γλωσσάριο όρων του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor-8521-9493 <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Συνθετική παρουσίαση των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών απόψεων των διαφωτιστών από τις πηγές αρ. 3 (α & β), 4 και 6 του σχολικού βιβλίου.	1 ώρα
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Ενότητα 2: Η Αμερικανική Επανάσταση - Εντοπισμός διαφωτιστικών απόψεων στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (προαιρετική διδασκαλία).	Συνδιδασκαλία με την επόμενη ενότητα (προαιρετικά)
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Ενότητα 3: Η έκρηξη και η εξέλιξη της Γαλλικής Επανάστασης (1789-1794) ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Ενότητα 4: η υποενότητα «Η τρίτη και τελευταία φάση της Γαλλικής Επανάστασης, 1794-1799» Ενιαία διδασκαλία με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Κοινωνική διαστρωμάτωση στη Γαλλία στα τέλη του 18ου αιώνα, δομικά και συγκυριακά προβλήματα / αιτίες και αφορμή επανάστασης - Μετάβαση από τη συνέλευση των τριών τάξεων στη Συντακτική συνέλευση - Διάκριση των εξουσιών στο Σύνταγμα του 1791 - Ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις της Νομοθετικής Συνέλευσης - Ρόλος του βασιλιά Λουδοβίκου ΙΣΤ' και των λεσχών (προαιρετική διδασκαλία) - Αποφάσεις της Συμβατικής Συνέλευσης (προαιρετική διδασκαλία) - Περίοδος Τρομοκρατίας και Ροβεσπιέρος - Διευθυντήριο και Ναπολέον (προαιρετική διδασκαλία)	3 ώρες

Λέξεις κλειδιά: Όρκος του Σφαιριστηρίου, Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, συνταγματική μοναρχία, **αβασίλευτη δημοκρατία (προαιρετική διδασκαλία)**, περίοδος Τρομοκρατίας, **Διευθυντήριο (προαιρετική διδασκαλία)**

Υποστηρικτικό υλικό

- Γελοιογραφία αρ. 1, προκειμένου να φανούν τα προνόμια των δύο ανώτερων τάξεων της γαλλικής κοινωνίας και τα βάρη που είχε αναλάβει η τρίτη τάξη.
- Εικαστική πηγή αρ. 2, Ζ.Λ. Νταβίντ, Ο όρκος του σφαιριστηρίου και εικόνα αρ. 3, Οπλισμένες γυναίκες βαδίζουν εναντίον των ανακτόρων των Βερσαλλιών, προκειμένου να συνδεθεί η κοινωνική πραγματικότητα με την επαναστατική ατμόσφαιρα.
- Χρονολογικός πίνακας «Οι μεγάλες επαναστάσεις: Γαλλική Επανάσταση», Φωτόδεντρο: <http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-ugc-8525-346>
- Χάρτης του σχολικού βιβλίου, προκειμένου να εντοπιστούν οι αλλαγές στο πολιτικό τοπίο της Ευρώπης με την επικράτηση του Ναπολέοντα και να εξαχθούν συμπεράσματα.

Προτεινόμενη δραστηριότητα

- Άσκηση/δραστηριότητα 1 (ενότητα 3) του σχολικού βιβλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Ενότητα 4: η υποενότητα «Το συνέδριο της Βιέννης»
Διδασκαλία της υποενότητας «Το συνέδριο της Βιέννης»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. Ενότητα 6: Τα επαναστατικά κινήματα των ετών 1820-1821 στην Ευρώπη

Προαιρετική διδασκαλία της ενότητας 6, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν:

- τις πολιτικές διεκδικήσεις και την ανάπτυξη των εθνικών ιδεολογιών (αρχή των εθνοτήτων) του 19ου αι.
- τις εθνικές διεκδικήσεις

Λέξεις κλειδιά: Συνέδριο της Βιέννης, Ιερή Συμμαχία, Παλινόρθωση, ατομικές ελευθερίες, πολιτικά δικαιώματα, αρχή των εθνотήτων, καρμπονάροι (προαιρετική διδασκαλία)

Υποστηρικτικό υλικό

- Χάρτης του σχολικού βιβλίου, προκειμένου να σχολιαστεί ο νέος συσχετισμός δυνάμεων που προέκυψε στην Ευρώπη μετά το Συνέδριο της Βιέννης.
- Πηγή αρ. 2 της ενότητας 6, ώστε να αναδειχθεί η επίδραση της γαλλικής επανάστασης στα επαναστατικά κινήματα του 19ου αι. (προαιρετική διδασκαλία)

Προτεινόμενη δραστηριότητα (προαιρετικά)

- Εύρεση ομοιοτήτων-διαφορών ανάμεσα στις επαναστατικές κινήσεις των ετών 1820-1821. Προϊδεασμός για τον χαρακτήρα της Ελληνικής Επανάστασης.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. Ενότητα 5: Ο Ελληνισμός από τα μέσα του 18ου αι. έως τις αρχές του 19ου αι.</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. Ενότητα 7: Η Φιλική Εταιρεία και η κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες</u> Συνοπτική παρουσίαση της ενότητας 5, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν: - την κοινωνική διαστρωμάτωση και τις οικονομικές διαφοροποιήσεις στον ελλαδικό χώρο κατά τις αρχές του 19ου αιώνα - τα κινήματα εναντίον της οθωμανικής κυριαρχίας (προαιρετική διδασκαλία) - τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό, τους κύριους εκπρόσωπους του και τις αντιδράσεις των συντηρητικών κύκλων Διδασκαλία της ενότητας 7 με έμφαση -στην ιδεολογική βάση, το οργανωτικό σχήμα και τις στρατιωτικές ενέργειες της Φιλικής Εταιρείας. <u>Λέξεις κλειδιά:</u> ορθόδοξη εκκλησία, Φαναριώτες, προεστοί, έμποροι / караβοκύρηδες, κλέφτες, αρματολοί, παροικιακός ελληνισμός, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Ρ. Βελεστινλής, Αδ. Κοραής, Φιλική Εταιρεία, Αόρατη Αρχή, Αλ. Υψηλάντης, Ιερός Λόχος <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Δραστηριότητα, «Η οικονομία των Ελλήνων κατά τον 18ο αιώνα», <i>Φωτόδεντρο</i>: https://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/9388?locale=el# - Δραστηριότητα, «Η προσφορά του Α. Κοραή στον αγώνα», <i>Φωτόδεντρο</i>: http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/9690?locale=el <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Εντοπισμός των επιρροών του ευρωπαϊκού στον νεοελληνικό Διαφωτισμό με βάση την πηγή αρ. 3 (α & β) της ενότητας 1 του σχολικού βιβλίου και την πηγή αρ. 3 της ενότητας 5 του σχολικού βιβλίου. - Αναζήτηση διαφωτιστικών επιρροών στην επαναστατική προκήρυξη της Φιλικής Εταιρείας (πηγή αρ. 2 της ενότητας 7).	2 ώρες
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. Ενότητα 8: Η εξέλιξη της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1827)</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Ευνοϊκοί παράγοντες για την κήρυξη της επανάστασης του 1821 - Φάσεις της Επανάστασης (απλή αναφορά με χρήση πίνακα ή χάρτη) <u>Λέξεις κλειδιά:</u> ένοπλα ελληνικά σώματα, αντίδραση των Οθωμανών <u>Υποστηρικτικό υλικό</u>	1 ώρα

- Εικαστικά έργα Ν. Λύτρα, Η ανατίναξη της τουρκικής ναυαρχίδας στη Χίο και Θ.Βρυζάκη, Η έξοδος του Μεσολογγίου (σ. 32), προκειμένου να συζητηθούν δύο από τα κύρια στρατιωτικά γεγονότα της επανάστασης. - Προσωπογραφίες ηρώων της επανάστασης στο Φωτόδεντρο (με αναζήτηση συγκεκριμένου προσώπου): http://photodentro.edu.gr <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Συζήτηση για τη σημασία των συμβολισμών κατά τη διάρκεια επαναστατικών κινήσεων και τη δημιουργία εθνικών μύθων, με αφορμή το εικαστικό έργο του Θ.Βρυζάκη, Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ευλογεί τη σημαία της επανάστασης. - Άσκηση/δραστηριότητα 2 του σχολικού βιβλίου. - Σχολιασμός της σχέσης της Ελληνικής Επανάστασης με τη Γαλλική, με βάση την πηγή αρ. 2, του σχολικού βιβλίου.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. Ενότητα 9: Πρώτες προσπάθειες των επαναστατημένων Ελλήνων για συγκρότηση κράτους</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Εθνοσυνελεύσεις, Συντάγματα, διάκριση εξουσιών - Εμφύλιοι πόλεμοι: αίτια, φάσεις και αντίπαλοι <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Εθνοσυνελεύσεις, Σύνταγμα της Επιδαύρου, Πολιτικό Σύνταγμα της Ελλάδος <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγή αρ. 1 του σχολικού βιβλίου, προκειμένου να υπογραμμιστεί η σημασία που αποδίδεται στον χαρακτήρα της Ελληνικής Επανάστασης. - Πηγή αρ. 3 του σχολικού βιβλίου, προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι τοπικιστικές αντιθέσεις και οι οικονομικές διαστάσεις της εμφύλιας σύγκρουσης. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Εντοπισμός των επιρροών του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού στα Ελληνικά Συντάγματα (πηγές αρ. 2 και 4 του σχολικού βιβλίου). - Σχολιασμός των εμφύλιων συγκρούσεων, με βάση την πηγή αρ. 3 του σχολικού βιβλίου. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. Ενότητα 10: Ελληνική Επανάσταση και Ευρώπη</u> Συνοπτική παρουσίαση της ενότητας, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν: - τις πρώτες προσπάθειες των Ελλήνων να εξασφαλίσουν την ηθική και υλική βοήθεια των Ευρωπαίων (προαιρετική διδασκαλία) - τις διακυμάνσεις της ευρωπαϊκής διπλωματίας (προαιρετική διδασκαλία) - το κίνημα του φιλελληνισμού - την πορεία προς την ίδρυση ανεξάρτητου Ελληνικού κράτους (έμφαση) <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Μεγάλες Δυνάμεις, διπλωματικές ενέργειες, δάνεια, πράξη προστασίας (προαιρετική διδασκαλία), φιλέλληνες, πρωτόκολλο Ανεξαρτησίας	3 ώρες

<u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγή αρ. 1, προκειμένου να αιτιολογηθεί ο τρόπος παρουσίας της Ελληνικής Επανάστασης στους Ευρωπαίους. - Πηγή αρ. 2, προκειμένου να διαφανούν τα ερείσματα του φιλελληνικού ρεύματος. - Χάρτης, προκειμένου να γίνουν αντιληπτά και να σχολιαστούν τα όρια του πρώτου Ελληνικού κράτους. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Αξιοποίηση του εικαστικού έργου του Θ. Βρυζάκη, Η υποδοχή του Λόρδου Βύρωνα στο Μεσολόγγι, https://www.nationalgallery.gr/artwork/i-ypodochi-tou-lordou-vyrona-sto-mesolongi/ - Προκειμένου να σχολιαστεί η αντιμετώπιση των φιλελλήνων από τους ελληνικούς πληθυσμούς. - Τεκμηρίωση της άποψης του ιστορικού Hobsbawm (πηγή αρ. 3 του σχολικού βιβλίου) σχετικά με τη σημασία της Ελληνικής Επανάστασης.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Ενότητα 1: μόνο η υποενοότητα «Εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τον 17ο και τον 18ο αιώνα»</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ. Ενότητα 12: Η ωρίμανση της βιομηχανικής επανάστασης</u> Συνοπτική παρουσίαση, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν: - το φαινόμενο της βιομηχανικής επανάστασης και τις διαφοροποιήσεις στην οικονομία, την επιστήμη και την κοινωνία κατά την πρώτη φάση της - την εξάπλωση και ωρίμανσή της από τα μέσα του 19ου αι., τις νέες μορφές ενέργειας, τις αλλαγές σε επικοινωνίες, συγκοινωνίες - τον οικονομικό φιλελευθερισμό, τον καπιταλισμό, τα μονοπώλια <u>Λέξεις κλειδιά:</u> αλλαγές στις διαδικασίες παραγωγής, χρήση νέων μηχανών, δημιουργία μεγάλων εργοστασίων, συγκέντρωση κεφαλαίων, ανακάλυψη φυσικών νόμων, ενίσχυση αστικής τάξης, μορφές ενέργειας, επικοινωνία, συγκοινωνίες και εμπόριο, καπιταλισμός και οικονομικός φιλελευθερισμός <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Εικόνες των ενοτήτων. - Πηγή αρ. 1 της ενότητας 1, προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι κοινωνικές επιπτώσεις της χρήσης των νέων μηχανών κατά την πρώτη φάση της βιομηχανικής επανάστασης. - Πηγή αρ. 1 της ενότητας 12, προκειμένου να διαφανεί η σύνδεση των επιστημονικών ανακαλύψεων με τη βιομηχανία και η σημασία της εκπαίδευσης κατά την περίοδο ωρίμανσης της βιομηχανικής επανάστασης. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Σχολιασμός της πηγής αρ. 3 (ενότητα 12) του σχολικού βιβλίου. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ. Ενότητα 13: Κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της βιομηχανικής επανάστασης</u>	3 ώρες

Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - σοσιαλιστικές θεωρίες, ανάπτυξη του συνδικαλισμού, πολιτική οργάνωση των εργατών, κίνημα για τη χειραφέτηση των γυναικών <u>Λέξεις κλειδιά:</u> σοσιαλισμός - μαρξισμός, συνδικαλισμός, Πρωτομαγιά, γυναικείο κίνημα <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές και εικόνες της ενότητας. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Άσκηση/δραστηριότητα 2 του βιβλίου. - Ίδρυμα της Βουλής, Δημοκρατία και Εκπαίδευση, «Γυναίκες, το μισό της ανθρωπότητας», Παιδαγωγικά Εργαστήρια: Εργαστήρι 1 - Φύλλα εργασίας 1, 2, https://foundation.parliament.gr/sites/default/files/2020-09/2_7women.pdf <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ. Ενότητα 15: Αποικιοκρατία και αποικιακοί ανταγωνισμοί</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Ιμπεριαλισμός και αποικιοκρατία - Κύρια αίτια - Αποτελέσματα της αποικιοκρατίας <u>Λέξεις κλειδιά:</u> αποικιοκρατία, ιμπεριαλισμός <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές σχολικού βιβλίου. - Χάρτης, προκειμένου να διαφανεί η διείσδυση της αποικιοκρατίας σε όλη την έκταση της Αφρικανικής ηπείρου. <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Σύγκριση του χάρτη της Αφρικανικής ηπείρου της περιόδου της αποικιοκρατίας με σημερινό χάρτη και εξαγωγή συμπερασμάτων.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. Ενότητα 17: Ο Ι. Καποδίστριας ως κυβερνήτης της Ελλάδας (1828-1831). Η ολοκλήρωση της Ελληνικής Επανάστασης</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Εσωτερική πολιτική του Ι. Καποδίστρια: - Πολίτευμα και Διοίκηση - Ένοπλες δυνάμεις, πειρατεία - Κρατικό ταμείο, Νόμισμα-Φοίνικας, λιτότητα δαπανών, εκσυγχρονισμός γεωργίας - Εκπαίδευση-βασικές σπουδές και επαγγελματική κατάρτιση - Εξωτερική πολιτική του Ι. Καποδίστρια: - Εθνική Ανεξαρτησία και διεύρυνση συνόρων - Συγκεντρωτική διακυβέρνηση: Οι φίλοι και οι εχθροί. Ο ρόλος της Αντιπολίτευσης και η δολοφονία του Ι. Καποδίστρια	2 ώρες

<u>Λέξεις κλειδιά:</u> συγκεντρωτική διακυβέρνηση, αντικαποδιστριακές κινήσεις, φοίνικας, Λόχος Ευελπίδων, Ορφανοτροφείον της Αίγινας, αλληλοδιδασκτικά σχολεία, Πρότυπον Αγροκήπιον, χειροτεχνεία <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης του σχολικού βιβλίου με τα νέα σύνορα (Συνθήκη Κωνσταντινούπολης, 1832, σύνορα Αμβρακικού-Παγασητικού, σ. 56) και σύγκριση με χάρτη αρχικών συνόρων (Πρωτόκολλο Ανεξαρτησίας, 1830, σύνορα Αχελώου-Σπερχειού, σ. 37). - Διαδραστική εφαρμογή, «Η εκπαιδευτική πολιτική του Ι. Καποδίστρια», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9389 - Πίνακας για τη δολοφονία του Ι. Καποδίστρια, : https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&Itemid=&id=108795&lang=el <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> Άσκηση/δραστηριότητα 1 του σχολικού βιβλίου. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. Ενότητα 18: Από την άφιξη Όθωνα (1833) ως την 3^η Σεπτεμβρίου 1843</u> Προαιρετική διδασκαλία με απλή αναφορά στην εκλογή και άφιξη του Όθωνα (υποενότητα «Η εκλογή και η άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα») και στον ρόλο της Αντιβασιλείας [υποενότητα «Η περίοδος της Αντιβασιλείας (1833-1835)»]. <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Αντιβασιλεία <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγή, Η άφιξη του Όθωνα, : https://greece2021.gr/timeline/750-i-afiksi-tou-othona.html <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Εντοπισμός των διαφορετικών απόψεων για το έργο της Αντιβασιλείας στις πηγές του σχολικού βιβλίου.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. Ενότητα 18: Από την άφιξη του Όθωνα (1833) ως την 3^η Σεπτεμβρίου 1843, οι υποενότητες «Η περίοδος της απόλυτης μοναρχίας του Όθωνα (1835-1843)» και «Η 3η Σεπτεμβρίου 1843»</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. Ενότητα 19: Από την 3η Σεπτεμβρίου 1843 έως την έξωση του Όθωνα (1862)</u> Ενιαία διδασκαλία με έμφαση στα εξής σημεία: - Περίοδος απόλυτης μοναρχίας - 3η Σεπτεμβρίου 1843 (αίτια, πρωταγωνιστές, γεγονότα, αποτέλεσμα) - Συνταγματική μοναρχία, διάκριση εξουσιών - Λειτουργία πολιτεύματος - Μεγάλη Ιδέα-Κωλέττης, αλυτρωτισμός - Η έξωση του Όθωνα (απλή αναφορά)	1 ώρα

<u>Λέξεις κλειδιά:</u> Απόλυτη Μοναρχία, Επανάσταση 3ης Σεπτεμβρίου 1843, Συνταγματική Μοναρχία, Μεγάλη Ιδέα, αλυτρωτισμός, έξωση <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πίνακας του Χ. Μάρτενς, Η νύχτα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, σ. 58 του σχολικού βιβλίου - Διαδραστική εφαρμογή με πηγές, «Το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9597 - Διαδραστική εφαρμογή για την επεξεργασία όρων, «Γλωσσάριο ελληνικού κράτους», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9506 - «Το Σύνταγμα του 1844», Βουλή των Ελλήνων: https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/syn12.pdf - «Το Σύνταγμα του 1844», Ελεγκτικό Συνέδριο: https://www.elsyn.gr/sites/default/files/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%201844.pdf - https://foundation.parliament.gr/sites/default/files/2020-08/18small.pdf <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ασκήσεις/δραστηριότητες 1 και 2 της Ενότητας 19 του σχολικού βιβλίου (με επιλογή σημείων και γλωσσική εξομάλυνση).	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. Ενότητα 20: Από την έξωση του Όθωνα (1862) έως το κίνημα στο Γουδί (1909)</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Ανάρρηση στον θρόνο του Γεωργίου Α΄ και ενσωμάτωση των Επτανήσων (απλή αναφορά) - Το Σύνταγμα του 1864 - Αλ. Κουμουνδούρος - Προβλήματα κοινοβουλευτισμού και αρχή της δεδηλωμένης - Δικομματισμός - Πρόγραμμα Χ. Τρικούπη και Θ. Δηλιγιάννη - Ο πόλεμος του 1897 και οι πολιτικές εξελίξεις έως το 1908 <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Βασιλευόμενη Δημοκρατία, Κοινοβουλευτισμός, Αρχή Δεδηλωμένης, Δικομματισμός, εκσυγχρονισμός, πτώχευση, Δ.Ο.Ε. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης, προκειμένου να εντοπιστεί η σταδιακή διεύρυνση της ελληνικής επικράτειας (1864, 1881). - Πηγή 1: Χ. Τρικούπη, «Τίς παίζει;» (με επιλογή σημείων και γλωσσική εξομάλυνση), σ. 61 του σχολικού βιβλίου, προκειμένου να γίνει αντιληπτός ο ρόλος του βασιλιά στην πολιτική αστάθεια. <u>Προτεινόμενη Δραστηριότητα</u>	2 ώρες

- Παιχνίδι ρόλων: Πολιτική αντιπαράθεση (debate) οπαδών του Τρικούπη και του Δηλιγιάννη, ενόψει επικείμενων εκλογών.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. ΕΝΟΤΗΤΑ 23: Η ελληνική οικονομία και κοινωνία κατά τον 19^ο αιώνα Προαιρετική διδασκαλία της ενότητας, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να γνωρίσουν: - την εξέλιξη της έκτασης και του πληθυσμού του Ελληνικού κράτους (απλή αναφορά) - τον αγροτικό τομέα: εθνικές γαίες, μικρός κλήρος, μονοκαλλιέργεια, σταφιδική κρίση (βασική αιτία μετανάστευσης αγροτών σε ΗΠΑ), τσιφλίκια Θεσσαλίας, αγώνας κολίγων, Κιλελέρ) - τον τριτογενή τομέα: εμπόριο, ναυτιλία, πλούσιες εμπορικές παροικίες, τραπεζικό σύστημα, έργα υποδομής για τις μεταφορές, αστικοποίηση κυρίως λόγω ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα (απλή αναφορά) - τη βιομηχανία: χαμηλή ανάπτυξη, επενδύσεις Ελλήνων κεφαλαιούχων εξωτερικού, μικρή αριθμητικά εργατική τάξη, εμφάνιση εργατικού συνδικαλισμού (απλή αναφορά) - το γυναικείο ζήτημα: έμφαση στο αίτημα της εκπαίδευσης (απλή αναφορά) Λέξεις κλειδιά: Εθνικές γαίες, τσιφλίκια, κολίγοι, Κιλελέρ, σταφιδική κρίση, μετανάστευση, εξωελλαδικό κεφάλαιο, έργα υποδομής, αστικοποίηση, βιομηχανία και εργατικό κίνημα, γυναικείο ζήτημα Υποστηρικτικό υλικό - Χάρτης του σχολικού βιβλίου - Εικόνες, πηγές και πίνακας του σχολικού βιβλίου - Εικόνες σχετικά με σημαντικά θέματα της ελληνικής οικονομίας του 19ου αι., IME: http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/general/gallery/list5.html - Πληροφοριακό υλικό για: τη γενική εικόνα της οικονομίας, IME: http://www.fhw.gr/chronos/12/gr/1833_1897/economy/index.html τα δημόσια έργα υποδομής, IME: http://www.ime.gr/chronos/12/gr/1833_1897/economy/choros/04.html - «Το λιμάνι του Πειραιά το 19ο αι... με τις εικόνες των περιηγητών», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8972 - «Η αθηναϊκή τριλογία», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9410 - «Τα μεταλλεία του Λαυρίου στους νεότερους χρόνους», Βίντεο, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-educationalvideo-8522-103 - «Βρωμοέλληνες», Ρεπορτάζ χωρίς σύνορα, (αποσπάσματα από το ντοκιμαντέρ για τις συνθήκες που αντιμετώπισαν στις ΗΠΑ οι Έλληνες), Αρχείο ΕΡΤ: http://archive.ert.gr/37512/.	

<u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Άσκηση/δραστηριότητα 1 του σχολικού βιβλίου.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ. Ενότητα 27: Το κίνημα στο Γουδί (1909)</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ. Ενότητα 28: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πρωθυπουργός: η βενιζελική πολιτική της περιόδου 1910-1912</u> Ενιαία διδασκαλία των ενοτήτων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Κίνημα στο Γουδί (απλή αναφορά) - Κύριες μεταρρυθμίσεις της Αναθεωρητικής Βουλής - Ίδρυση των δύο νέων κομμάτων αρχών: Κόμμα φιλελευθέρων, Κόμμα Κοινωνιολόγων - Προετοιμασία για τις εθνικές διεκδικήσεις (απλή αναφορά) <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Στρατιωτικός Σύνδεσμος, κίνημα στο Γουδί, Αναθεωρητική Βουλή, κόμμα Φιλελευθέρων, Κόμμα Κοινωνιολόγων <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Για τον Ελ. Βενιζέλο, http://www.venizelos-foundation.gr/ <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Καταγραφή των προβλημάτων του ελληνικού κράτους των αρχών του 20ου αι. - Συζήτηση για τον ρόλο του Ελευθερίου Βενιζέλου στην ανασυγκρότηση της χώρας.	1 ώρα
<u>ΕΘΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ</u>	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. Ενότητα 21. Το κρητικό ζήτημα (1821-1905)</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. Ενότητα 22. Τα Βαλκάνια των αλληλοσυγκρουόμενων εθνικών επιδιώξεων</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ. Ενότητα 29: Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912-1913)</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ. Ενότητα 30: Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους</u> Ενιαία διδασκαλία των ενοτήτων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Το Κρητικό ζήτημα (ορισμός), σ. 64 - Τα νέα κράτη-έθνη των Βαλκανίων (απλή αναφορά, με τον χάρτη της σ. 66), ώστε οι μαθητές/τριες να αντιληφθούν την ανάδυση των αλληλοσυγκρουόμενων εθνικών επιδιώξεων των βαλκανικών κρατών. - Μακεδονικό ζήτημα και μακεδονικός αγώνας - Κίνημα των Νεοτούρκων - Αίτια των Βαλκανικών Πολέμων - Συμμαχίες-αντίπαλοι στις δύο φάσεις των Βαλκανικών πολέμων - Αποτελέσματα Συνθήκης Βουκουρεστίου, προοπτικές Νέων Χωρών – εξωτερική πολιτική. <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Κρητικό ζήτημα, Μακεδονικό ζήτημα, κομιτατζήδες, κίνημα Νεοτούρκων, Συνθήκη Βουκουρεστίου, απελευθέρωση Θεσσαλονίκης, νέα σύνορα Ελλάδος, Νέες Χώρες	2 ώρες

<u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Διαδραστική εφαρμογή με πηγές και βίντεο από το Πανόραμα του 20ού αι. ΕΡΤ, (02.07') «Ο μακεδονικός αγώνας», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9505 - Διαδραστικός χάρτης «Βαλκανικοί πόλεμοι: οι διεκδικήσεις και τα οφέλη των βαλκανικών κρατών», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9478 - Πηγή 2 (ενότητα 29) του σχολικού βιβλίου, προκειμένου να αναδειχθεί ο ρόλος του Ελ. Βενιζέλου στους Βαλκανικούς πολέμους. <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ανάδειξη των διαστάσεων του μακεδονικού αγώνα μέσα από τον σχολιασμό των πηγών 1α και 1β (ενότητα 22) του σχολικού βιβλίου. - Άσκηση/δραστηριότητα 1 (ενότητα 29) του σχολικού βιβλίου. - Ασκήσεις/δραστηριότητες 1 και 3 (ενότητα 30) του σχολικού βιβλίου.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ. Ενότητα 31: Τα αίτια, η έκρηξη και τα μέτωπα του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Τα αίτια, η αφορμή - Τα αντίπαλα στρατόπεδα στην έναρξη του πολέμου - Προσχωρήσεις/αποχωρήσεις (Τουρκία, Βουλγαρία, Ελλάδα, Ιταλία, Ρωσία, ΗΠΑ), κύρια μέτωπα (ανατολικό, δυτικό), (απλή αναφορά) - Οι επιχειρήσεις το 1916, Η καμπή του 1917 (απλή αναφορά) - Το τέλος του πολέμου <u>Λέξεις κλειδιά:</u> ιμπεριαλισμός, εθνικισμός, милитаризм, Εγκάρδια Συνεννόηση–Entente (Αντάντ), Κεντρικές Δυνάμεις, πόλεμος χαρακωμάτων, Ρωσική Επανάσταση. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Διαδραστικός χάρτης των συμμαχιών του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9411 - Η αφορμή του πολέμου, Πανόραμα του αιώνα, επ. 008, αρχείο ΕΡΤ: http://archive.ert.gr/625/ <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Άσκηση/ δραστηριότητα 1 του σχολικού βιβλίου. - Σχολιασμός της εικόνας αρ. 3 του σχολικού βιβλίου. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ. Ενότητα 32: Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο – Ο Εθνικός Διχασμός</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Οι θέσεις Βενιζέλου – Κων/νου και η σύγκρουσή τους - Οι Επίστρατοι και το Κίνημα της Εθνικής Άμυνας - Προσωρινή Κυβέρνηση Θεσσαλονίκης και Εθνικός Διχασμός	4 ώρες

Λέξεις κλειδιά: Εθνικός Διχασμός, Κυβέρνηση Θεσσαλονίκης, Κράτος των Αθηνών

Υποστηρικτικό υλικό

- «Η Ελλάδα το 1914», Το Πανόραμα του 20ού αιώνα, ΕΡΤ:

<https://archive.ert.gr/625/>

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Σχολιασμός των πηγών του σχολικού βιβλίου, ώστε να αναδειχθεί η στάση των δύο εμπλεκόμενων (βασιλιά-Βενιζέλου) στο ζήτημα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.
- Άσκηση/ δραστηριότητα 3 του σχολικού βιβλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ. Ενότητα 33: Η ρωσική Επανάσταση

Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία:

- Η κρίση του τσαρικού καθεστώτος
- Η σοσιαλιστική οκτωβριανή επανάσταση του 1917
- Η ίδρυση της Σοβιετικής Ένωσης (απλή αναφορά)
- Η επίδραση της Οκτωβριανής Επανάστασης στην Ευρώπη

Λέξεις κλειδιά: Τσαρικό καθεστώς, μπολσεβίκοι, Οκτωβριανή επανάσταση, σοβιέτ, κομμουνιστικά κόμματα

Υποστηρικτικό υλικό

- «Επανάσταση 1905. Ρωσία», Πανόραμα του αιώνα, ΕΡΤ (βίντεο: 15:54΄-16:53΄):

<http://archive.ert.gr/621/>

- «Σοβιετική επανάσταση», Πανόραμα του αιώνα, ΕΡΤ (βίντεο: 10:55΄-12:18΄)

<http://archive.ert.gr/630/>

- Πηγές του σχολικού βιβλίου.

Προτεινόμενες δραστηριότητες

- Άσκηση/δραστηριότητα 1 του σχολικού βιβλίου.
- Ποιες από τις διακηρύξεις και τα μέτρα που πήραν οι μπολσεβίκοι σχετίζονται με τις διακηρύξεις και τα μέτρα που είχε πάρει η Γαλλική Επανάσταση;
- Συζήτηση για την Οκτωβριανή Επανάσταση και τη σημασία της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ. Ενότητα 34: Η λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και οι μεταπολεμικές ρυθμίσεις

Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία:

- Συνθήκη Βερσαλλιών
- Συνθήκη Σεβρών
- Κοινωνία των Εθνών

Λέξεις κλειδιά: Συνθήκη Βερσαλλιών, Συνθήκη Σεβρών, Κοινωνία των Εθνών.

Υποστηρικτικό υλικό

- Χάρτες, σ. 98 και 99 του σχολικού βιβλίου.

<u>Προτεινόμενες δραστηριότητες:</u> - Ασκήσεις/δραστηριότητες 1 και 2 του σχολικού βιβλίου.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ. Ενότητα 35. Οι διεκδικήσεις της Αντάντ και της Ελλάδας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.</u> Προαιρετική διδασκαλία της ενότητας, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν: - τις διεκδικήσεις του Βενιζέλου στο Συνέδριο του Παρισιού - τη σημασία της στρατιωτικής παρουσίας της Ελλάδας στη Μ. Ασία για τη Βρετανία - τις αντιδράσεις των Ελλήνων της Μ. Ασίας και των Τούρκων <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές του σχολικού βιβλίου. <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Άσκηση/δραστηριότητα 1 του σχολικού βιβλίου. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ. Ενότητα 36. Ο ελληνισμός της δυτικής Μικράς Ασίας και του Πόντου.</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - οι διωγμοί του ελληνισμού και τα αίτια τους - η «αυτοδιάθεση των λαών» και το κίνημα αυτονόμησης του Πόντου <u>Λέξεις κλειδιά:</u> τάγματα εργασίας, ποντοαρμενικό κράτος. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές του σχολικού βιβλίου. <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Άσκηση/δραστηριότητα 1 του σχολικού βιβλίου. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ. Ενότητα 38: Ο Μικρασιατικός Πόλεμος (1919-1922)</u> Διδασκαλία της ενότητας, με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Η ελληνική διοίκηση της Μικράς Ασίας και οι επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού ως το καλοκαίρι του 1920 - Η απόρριψη της Συνθήκης των Σεβρών από το τουρκικό κίνημα αντίστασης - Οι εκλογές του 1920 και η επάνοδος του Κωνσταντίνου - Διπλωματικές επιτυχίες του τουρκικού κινήματος (συμφωνίες του Κεμάλ με Σοβιετική Ένωση, Γαλλία, Ιταλία) - Οι εξελίξεις έως τον Αύγουστο του 1922 <u>Λέξεις κλειδιά:</u> ελληνική διοίκηση Σμύρνης, Συνθήκη Σεβρών, δημοψήφισμα 1920, επέλαση στον Σαγγάριο, Δημοκρατικό Μανιφέστο <u>Υποστηρικτικό υλικό</u>	2 ώρες

- Χάρτης, σ. 106 του σχολικού βιβλίου. - Απόβαση στη Σμύρνη, Το Πανόραμα του 20ού αιώνα, επ. 012, Αρχείο ΕΡΤ, βίντεο (από 25.54'): ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ – https://archive.ert.gr/7169/ - Πηγή, «Η έναρξη της Τουρκικής Επίθεσης, 13 Αυγούστου 1922, ΙΜΕ: www.ime.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/sources/10.html - «Παράλληλες διπλωματικές επαφές του Κεμάλ με τους Συμμάχους και τη Σοβιετική Ένωση», ΙΜΕ: www.ime.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/facts/15.html - Πηγή, «Σκηνές από την καταστροφή της Σμύρνης», ΙΜΕ: www.ime.gr/chronos/13/gr/foreign_policy/sources/12.html <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες:</u> - Ασκήσεις/δραστηριότητες 1 και 2 του σχολικού βιβλίου.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ. Ενότητα 39: Εξελίξεις σε Ελλάδα και Τουρκία μετά τον μικρασιατικό πόλεμο</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ. Ενότητα 44: Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο</u> Ενιαία διδασκαλία των ενότητων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Η Δίκη των Έξι - Η Συνθήκη της Λοζάνης (1923) - Παράγοντες έντασης και σχέσεις γηγενών-προσφύγων (απλή αναφορά) - Συνέπειες της άφιξης των προσφύγων στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική ζωή και στον πολιτισμό <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Δίκη των Έξι, Συνθήκη της Λοζάνης, Σύμβαση ανταλλαγής πληθυσμών, τέλος Μεγάλης Ιδέας <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Η Συνθήκη της Λοζάνης (πλήρες κείμενο στα ελληνικά), Βουλή των Ελλήνων: https://www.hellenicparliament.gr/onlinePublishing/DOD/011-057.pdf - Μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων, Αρχείο ΕΡΤ: http://archive.ert.gr/97149/ - «Δυο φορές ξένος», ντοκιμαντέρ για μετακινήσεις πληθυσμών μετά τη συνθήκη της Λοζάνης, Αρχείο ΕΡΤ: http://archive.ert.gr/96007/ - Γραπτή πηγή, Απόσπασμα ομιλίας του Ελ. Βενιζέλου για το προσφυγικό 1930 (σ.120-121): https://www.venizelos-foundation.gr/images/content/content/venizelos_gymnasium.pdf - «Το οδοιπορικό των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική καταστροφή», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9474 - «Μαρτυρίες από την έξοδο», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9508 <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ασκήσεις/δραστηριότητες 1 και 2 (ενότητα 44) του σχολικού βιβλίου.	2 ώρες

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ. Ενότητα 40: Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 και η Μεγάλη Ύφεση</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ. Ενότητα 41. Κοινωνικές διαστάσεις της κρίσης του 1929</u> Ενιαία διδασκαλία των ενότητων με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Τα αποτελέσματα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου - Η οικονομική κρίση του 1929 (απλή αναφορά) - Κοινωνικές συνέπειες της κρίσης - Πολιτική του New deal-αντιμετώπιση της κρίσης <u>Λέξεις κλειδιά:</u> δικαίωμα αυτοδιάθεσης λαών, κινήματα ανεξαρτητοποίησης, ενίσχυση αυταρχικών και εθνικιστικών ιδεολογιών, Μεγάλη Ύφεση – «Κραχ», ανεργία, New Deal (πολιτική εξόδου από την κρίση). <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές και εικόνες του σχολικού βιβλίου. - [Αποσπάσματα για την έναρξη της κρίσης του 1929 στις Η.Π.Α], Το Πανόραμα του 20ού αιώνα, επ. 021, Αρχείο EPT (λεπτά 27:34-28:30): http://archive.ert.gr/7135/ - [Η κρίση και οι συνέπειές της στις Η.Π.Α.], Το Πανόραμα του 20ού αιώνα, επ. 022 (αρχή του ντοκιμαντέρ): http://archive.ert.gr/7651/ - «Η κρίση συνεχίζεται...», [αντιδράσεις, διαδηλώσεις σε όλον τον κόσμο για την κρίση], Το Πανόραμα του 20ού αιώνα, επ. 023, Αρχείο EPT (αρχή του ντοκιμαντέρ), http://archive.ert.gr/638/ <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Άσκηση/ δραστηριότητα 1 (ενότητα 40) του σχολικού βιβλίου. - Καταγραφή της αλυσίδας της κρίσης με βάση τα στοιχεία της πηγής αρ. 2 (ενότητα 40) του σχολικού βιβλίου. - Σχολιασμός των επιπτώσεων της κρίσης με βάση τις εικόνες αρ. 4 (ενότητα 40) και 1 & 2 (ενότητα 42) του σχολικού βιβλίου ή άλλων πηγών και εικόνων από το διαδίκτυο. - Σχολιασμός της πηγής αρ. 2 (ενότητα 41) του σχολικού βιβλίου, ώστε να αναδειχθούν οι τομείς παρέμβασης της πολιτικής του New deal του Ρούσβελτ. - Συζήτηση για την κρίση σήμερα. Αναζήτηση αναλογιών με την εποχή της Μεγάλης Ύφεσης.	2 ώρες
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ. Ενότητα 42: Πολιτικές διαστάσεις της κρίσης του 1929</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ. Ενότητα 43. Η υποεπένδυση «Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936»</u> Ενιαία διδασκαλία με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Η Σοβιετική Ένωση την εποχή του Στάλιν - Ο φασισμός στην Ιταλία - Ο ναζισμός στη Γερμανία - η υποεπένδυση «Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου»	2 ώρες

<u>Λέξεις κλειδιά:</u> Σταλινισμός, Φασισμός, Ναζισμός, «Ντούτσε», «Φύρερ», δικτατορία 4^{ης} Αυγούστου, ΕΟΝ <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές του σχολικού βιβλίου. - «Ο ναζισμός κερδίζει έδαφος», Το Πανόραμα του 20ού αιώνα, επ. 022, Αρχείο ΕΡΤ (από 26:00): http://archive.ert.gr/7651/ <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Σχολιασμός της έννοιας του φασισμού, όπως τον οραματίζεται ο Μουσολίνι στην πηγή αρ. 1 (ενότητα 42) του σχολικού βιβλίου. - Άσκηση/δραστηριότητα 1 (ενότητα 42) του σχολικού βιβλίου. - Άσκηση/δραστηριότητα 2 (ενότητα 43) του σχολικού βιβλίου.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 45: Τα προμηνύματα και τα αίτια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Συγκρότηση του Άξονα Ρώμης-Βερολίνου και του Αντιδιεθνιστικού Συμφώνου - Αίτια του πολέμου <u>Λέξεις-κλειδιά:</u> Άξονας Ρώμης – Βερολίνου, Αντιδιεθνιστικό Σύμφωνο, «πολιτική κατευνασμού», Σύμφωνο Μη Επιθέσεως Μολότοφ – Ρίμπεντροπ <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές και εικόνες του σχολικού βιβλίου <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Άσκηση/Δραστηριότητα 3 του σχολικού βιβλίου. - Σχολιασμός της πολιτικής που ακολούθησαν απέναντι στον Χίτλερ τα Δυτικά Κράτη. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 46: Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος</u> Συνοπτική παρουσίαση της ενότητας, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν τα ακόλουθα σημεία: - Η αφορμή και η έκρηξη του πολέμου - Αναφορά με βάση τον Χάρτη 1 στις πολεμικές επιχειρήσεις στην Ευρώπη 1939-1941 (Blitzkrieg/«Πόλεμος-Αστραπή»), στη γερμανική επίθεση στη Σοβιετική Ένωση (1941-1943), στις επιχειρήσεις στην Αφρική (1941-1943) και στις επιχειρήσεις στην Άπω Ανατολή (από το 1941), προκειμένου να γίνει κατανοητή η έννοια του «παγκοσμίου» πολέμου - Το τέλος του πολέμου <u>Λέξεις κλειδιά:</u> «Πόλεμος-Αστραπή»/Blitzkrieg, ατομική βόμβα <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές και εικόνες του σχολικού βιβλίου	2 ώρες

<u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Ασκήσεις/δραστηριότητες 1 και 2 του σχολικού βιβλίου.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 47: Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο</u> Διδασκαλία της ενότητας, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν τα ακόλουθα σημεία: - τον ελληνοϊταλικό πόλεμο - τον ελληνογερμανικό πόλεμο <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Τορπιλισμός της Έλλης, ΟΧΙ, αλβανικό μέτωπο, ελληνογερμανικός πόλεμος <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγή, «Ο τορπιλισμός της «Έλλης», ΙΜΕ: http://www.fhw.gr/chronos/14/gr/1940_1945/war/pigi01.html - Ο ελληνοϊταλικός πόλεμος, ΙΜΕ: http://www.fhw.gr/chronos/14/gr/1940_1945/war/02.html - Η γερμανική επίθεση, ΙΜΕ: http://www.fhw.gr/chronos/14/gr/1940_1945/war/03.html - Πηγή, «Οι Γερμανοί στην Αθήνα», ΙΜΕ: http://www.fhw.gr/chronos/14/gr/1940_1945/occupation/pigi01.html - «Μαρτυρίες βετεράνων του '40», Αρχείο ΕΡΤ: http://archive.ert.gr/6819/ <u>Προτεινόμενη δραστηριότητα</u> - Σχολιασμός της πηγής 2 του σχολικού βιβλίου σχετικά με τη ρήξη ανάμεσα στην ελληνική κοινωνία και την ηγεσία της εξαιτίας της στάσης της τελευταίας στον πόλεμο. <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 48: Κατοχή, Αντίσταση και Απελευθέρωση</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Η Κατοχή - Η Αντίσταση και τα αντίποινα - Η «Ελεύθερη Ελλάδα» - Η Απελευθέρωση <u>Λέξεις κλειδιά:</u> Κατοχή, Αντίσταση, ΕΑΜ, ΕΔΕΣ, ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ, «Ελεύθερη Ελλάδα», Κυβέρνηση του βουνού, τάγματα ασφαλείας <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - «Κατοχή», ΙΜΕ: www.ime.gr/chronos/14/gr/1940_1945/occupation/index.html - «Ελεύθερη Ελλάδα», ΙΜΕ: www.ime.gr/chronos/14/gr/1940_1945/resistance/05.html - «Απελευθέρωση», ΙΜΕ: www.ime.gr/chronos/14/gr/1940_1945/liberation/index.html - «Γοργοπόταμος», Αρχείο ΕΡΤ: http://archive.ert.gr/91429/	2 ώρες

- «Αίμα και Θρήνος στα Καλάβρυτα» Αρχείο ΕΡΤ: http://archive.ert.gr/26790/ - «Μπλόκο της Κοκκινιάς», Αρχείο ΕΡΤ: http://archive.ert.gr/7475/ <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Άσκηση/δραστηριότητα 1 του σχολικού βιβλίου. - Με βάση το προτεινόμενο υλικό, να αναδείξετε τις μορφές Αντίστασης κατά των Γερμανών και τη συμμετοχή του λαού σε αυτές. - Πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό και φύλλα εργασίας στο 12 Οκτωβρίου. Η Αθήνα ελεύθερη: http://freeathens44.org/	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 49: Τα αποτελέσματα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και η ίδρυση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών</u> Διδασκαλία της ενότητας με έμφαση στα ακόλουθα σημεία: - Η κατάρρευση του βιοτικού επιπέδου - Η ηθική καταρράκωση - Ο.Η.Ε <u>Λέξεις κλειδιά:</u> γενοκτονία, Ο.Η.Ε. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - «Τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Οι κρατούμενοι», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9399 - «Οι απώλειες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου», Φωτόδεντρο: http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9390 - «Πίνακας δολοφονηθέντων Εβραίων στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του Β΄ ΠΠ», Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/item.html?iid=685 <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Συζήτηση για τις συνέπειες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στις νεαρές ηλικίες. - Συζήτηση για το τραυματικό γεγονός του ολοκαυτώματος (ποικίλο χρήσιμο ψηφιακό υλικό στις Ψηφιακές Εκθέσεις του Εβραϊκού Μουσείου της Ελλάδος: http://www.jewishmuseum.gr/ψηφιακές_εκθέσεις/	1 ώρα
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 50. Η πολιτική διαίρεση της μεταπολεμικής Ευρώπης</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 51. Διπολισμός και Ψυχρός Πόλεμος</u> Συνοπτική παρουσίαση των εννοιών, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν: - τη σημασία των συμφωνιών της Γιάλτας και του Πότσταμ για τον μεταπολεμικό κόσμο (απλή αναφορά) - τις διαφοροποιήσεις και τη διαίρεση ανάμεσα σε Ανατολική και Δυτική Ευρώπη (απλή αναφορά) - τον ρόλο της αμερικανικής βοήθειας στην ανοικοδόμηση της μεταπολεμικής Ευρώπης (απλή αναφορά)	1 ώρα

- τον διπολισμό και τον Ψυχρό πόλεμο ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις και τις σημαντικότερες επιπτώσεις τους <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης με την διαιρεμένη Ευρώπη, Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία. Από τα μέσα του 18ου αιώνα ως τις αρχές του 21ου αι. Γ΄ Γυμνασίου: http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/264 - Γελοιογραφία «Αμερικανική βοήθεια (ΟΥΝΡΑ) στους αγρότες», Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/item.html?iid=1068 - «Διαφήμιση ηλεκτρικών ειδών της ΙΖΟΛΑ» ως παράδειγμα εκσυγχρονισμού και αστικοποίησης της ελληνικής κοινωνίας και ως στοιχείο διαφοράς ανάμεσα στην Ανατολική και Δυτική Ευρώπη: https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/item.html?iid=1008 <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Άσκηση/δραστηριότητα 2 (ενότητα 51) του σχολικού βιβλίου. - Συζήτηση για τον Ψυχρό Πόλεμο και την πυρηνική απειλή.	
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 52. Το τέλος της αποικιοκρατίας και η ανάδυση του Τρίτου Κόσμου</u> <u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 53. Η κατάρρευση των λαϊκών δημοκρατιών και η μεταψυχροπολεμική Ευρώπη</u> Συνοπτική παρουσίαση των ενοτήτων, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν: - το φαινόμενο της αποαποικιοποίησης - τα κύρια προβλήματα του Τρίτου Κόσμου - τις μεταρρυθμίσεις στην Σοβιετική Ένωση και τις συνέπειές τους (νέοι πολιτικοί σχηματισμοί, μεταναστευτικό ρεύμα προς τις αναπτυσσόμενες χώρες της Ευρώπης, αναζωπύρωση ξενοφοβίας και ρατσισμού) (απλή αναφορά) <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Χάρτης του βιβλίου. - Χάρτης «Η Ευρώπη μετά τον Ψυχρό Πόλεμο», Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία. Από τα μέσα του 18ου αιώνα ως τις αρχές του 21ου αι. Γ΄ Γυμνασίου: http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/264 <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Συζήτηση για την ευθύνη των αποικιοκρατών για την υπανάπτυξη που μαστίζει σήμερα πολλές πρώην αποικίες. - Άσκηση/δραστηριότητα 2 (ενότητα 53) του σχολικού βιβλίου.	1 ώρα
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 54. Ο εμφύλιος πόλεμος και τα κύρια προβλήματα της μετεμφυλιακής Ελλάδας (1944-1963). Ο κυπριακός αγώνας (1955-1960)</u>	2 ώρες

<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ. Ενότητα 55. Όξυνση της πολιτικής κρίσης και η δικτατορία της 21ης Απριλίου 1967 (1963-1974)</u> Συνοπτική παρουσίαση των ενοτήτων, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αντιληφθούν: - τις συνθήκες που οδήγησαν στον Εμφύλιο Πόλεμο - τα κυριότερα γεγονότα της εμφύλιας σύρραξης και την στάση των εμπλεκομένων (απλή αναφορά) - τις επιπτώσεις του εμφυλίου πολέμου στη μετεμφυλιακή Ελλάδα - τις κυριότερες πολιτικές εξελίξεις (οξυμένο πολιτικό κλίμα, στάση μοναρχίας, παρακράτος, δημιουργία νέων κομμάτων) (απλή αναφορά) - τις κυριότερες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές (απλή αναφορά) - τον κυπριακό αγώνα - την επιβολή της απριλιανής δικτατορίας, την αντίσταση σε αυτήν και την κατάρρευσή της. <u>Υποστηρικτικό υλικό</u> - Πηγές για τον εμφύλιο πόλεμο: https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/search.html?lq=%CE%B5%CE%BC%CF%86%CF%8D%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82+%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82 - Γελοιογραφία για τη Συνθήκη της Ζυρίχης, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/item.html?iid=1054 - Γελοιογραφία της 21ης Απριλίου, «Ιστορία και Λογοτεχνία», Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: https://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/index.html?subpoint=28# <u>Προτεινόμενες δραστηριότητες</u> - Άσκηση/ δραστηριότητα 1 (ενότητα 54) του σχολικού βιβλίου. - Ένα σύντομο χρονικό για τη Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη. - Άσκηση/δραστηριότητα 2 (ενότητα 55) του σχολικού βιβλίου. - Σχολιασμός της έννοιας της «μεταπολίτευσης» (με βάση το υλικό του σχολικού βιβλίου ή άλλο υλικό).	
Σύνολο	42 ώρες

Τα σημειωμένα με έντονη γραφή στον παραπάνω πίνακα προτείνεται να διδαχθούν σε προαιρετική βάση. Η εξαίρεση εννοιών/ενοτήτων από τη διδακτέα ύλη, καθώς και η προαιρετική διδασκαλία κάποιων άλλων, επιτρέπουν στον/στην εκπαιδευτικό να αφιερώσει περισσότερο χρόνο σε εμβάθυνση ή εξειδίκευση, ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών.

